

Društvene mreže kao čimbenik rizika za razvoj problema u ponašanju kod adolescenata

Sokač, Robert

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:002119>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**DRUŠTVENE MREŽE KAO ČIMBENIK RIZIKA ZA
RAZVOJ PROBLEMA U PONAŠANJU KOD
ADOLESCENATA**

Diplomski rad

Robert Sokač

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**DRUŠTVENE MREŽE KAO ČIMBENIK RIZIKA ZA RAZVOJ PROBLEMA U
PONAŠANJU KOD ADOLESCENATA**

Diplomski rad

Robert Sokač

Mentor: prof. dr. sc. Dejana Bouillet

Zagreb, srpanj, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Prikaz ključnih pojmova.....	2
2.1 Adolescencija.....	2
2.2 Problemi u ponašanju kod adolescenata	3
2.2.1 Pojemno određenje problema u ponašanju	3
2.2.2 Čimbenici rizika i zaštite u razvoju problema u ponašanju adolescenata	7
2.3 Društvene mreže	8
2.3.1 Vrste i funkcije društvenih mreža	10
3. Društvene mreže kao čimbenik rizika	16
3.1 Pozitivni i negativni učinci društvenih mreža na adolescente	16
3.2 Prikaz istraživanja o povezanosti društvenih mreža i problema u ponašanju.....	18
4. Istraživanje.....	20
4.1 Problem i cilj istraživanja	20
4.2 Metoda istraživanja.....	20
4.3 Rezultati istraživanja.....	23
4.3.1 Analiza komentara na Instagramu.....	23
4.3.1.1 Objava – Izazov 'Kiaboyz'	23
4.3.1.2 Objava – Reper Lil' Pump konzumira droge u avionu	25
4.3.1.3 Objava – Stavovi Youtubera Maminja o obrazovanju	26
4.3.1.4 Objava – Intervju Piersa Morgana s TikTok zvijezdom Mizzyem	28
4.3.1.5 Objava – Tučnjava u školi	30
4.3.2 Analiza komentara na TikToku.....	32
4.3.2.1 Objava – Izazov razbijanja artikala pred djelatnikom trgovine.....	32
4.3.2.2 Objava – Najbolji trikovi za prepisivanje na testu	34
4.3.2.3 Objava – Provala u kuću.....	35
4.3.2.4 Objava – Kako ukrasti odjeću u trgovini.....	38
4.3.2.5 Objava – Je li ovo moj Uber?	41
4.4 Rasprava rezultata istraživanja	44
5. Zaključak	46
Literatura	48

Društvene mreže kao čimbenik rizika za razvoj problema u ponašanju kod adolescenata

Sažetak

Cilj ovog diplomskog rada bio je utvrditi pripadaju li društvene mreže čimbenicima rizika za razvoj problema u ponašanju adolescenata. Rad se sastoji od teorijskog dijela koji obuhvaća određivanje pojmova adolescencija, društvene mreže i problemi u ponašanju te predstavljanja njihovog međuodnosa. U drugome dijelu rada predstavljeno je istraživanje u kojem je kvalitativno analizirano 2500 komentara na objave na društvenim mrežama Instagram i TikTok. Komentari najvećeg broja objava većim su dijelom neutralni, dok pretežito podržavajuće i nepodržavajuće komentare nalazimo kod jednakog broja objava.

Ključne riječi: društvene mreže, adolescencija, problemi u ponašanju, čimbenici rizika, analiza komentara

Social media as risk factors for the development of behavioral problems in adolescents

Abstract

The primary objective of this thesis was to investigate the potential role of social media platforms as risk factors in the development of behavioral problems among adolescents. The thesis consists of a theoretical part that includes the determination of the concepts of adolescence, social networks and behavioral problems and the presentation of their interrelationship. In the second part of the paper, research was presented in which 2,500 comments on posts on social networks Instagram and TikTok were qualitatively analyzed. The comments on most of the analyzed posts are for the most part neutral, while predominantly supportive and non-supportive comments are found in an equal number of posts.

Key words: social media, adolescence, behavioral problems, risk factors, comment analysis

1. Uvod

S obzirom na značajnu ulogu društvenih mreža u životu gotovo svakog pojedinca, neupitno je da se sukladno s njihovim ubrzanim razvojem te čestim promjenama mijenjaju i životne navike njihovih korisnika. Ipak, adolescenti pripadaju dijelu populacije koji najpomnije prati trendove na društvenim mrežama. Uzimajući u obzir brojne promjene koje se događaju u ovome razdoblju te želju adolescenata za što većom autonomijom i povezanošću s vršnjacima, nije iznenađujuće kada utjecaj društvenih mreža na životne navike adolescenata sa sobom nosi negativne posljedice koje se očituju u prakticiranju ponašanja koje pripada domeni problema u ponašanju. Uzimajući u obzir sve veću rasprostranjenost i popularnost društvenih mreža među adolescentima, važno je da svaki pedagog bude upoznat s pojavama i trendovima koji su karakteristični za virtualno ponašanje mladih.

U prvome dijelu rada prikazani su ključni pojmovi bitni za razumijevanje teme. Definirani su pojmovi adolescencija, problemi u ponašanju i društvene mreže pri čemu su istaknute njihove glavne karakteristike.

U drugome dijelu rada predstavljeni su glavni pozitivni i negativni učinci društvenih mreža na adolescente. Ujedno je predstavljen i kratki prikaz istraživanja o povezanosti društvenih mreža i problema u ponašanju kod adolescenata.

U trećem dijelu rada predstavljeni su problem i cilj istraživanja, metoda istraživanja, predstavljeni su i analizirani rezultati istraživanja te je formuliran zaključak.

2. Prikaz ključnih pojmova

U ovome poglavlju prikazani su ključni pojmovi bitni za razumijevanje teme ovoga rada. To su pojmovi adolescencija, problemi u ponašanju i društvene mreže. Prvo je definirana adolescencija i predstavljene su glavne karakteristike ovoga životnog razdoblja. Potom su definirani problemi u ponašanju adolescenata s posebnim naglaskom na njihovo razumijevanje u kontekstu Bronfenbrennerove teorije ekoloških sustava te koncepta čimbenika rizika i zaštite u razvoju problema u ponašanju. Naposljetku su definirane društvene mreže uz navođenje vrsta i funkcija društvenih mreža u suvremenome svijetu.

2.1 *Adolescencija*

Protić i sur. (2020) definiraju adolescenciju kao prijelazno razdoblje života iz svijeta djetinjstva u svijet odraslih koje je popraćeno mnogim promjenama na tjelesnoj, emocionalnoj, intelektualnoj, moralnoj i socijalnoj razini. Novak i sur. (2019) među tim promjenama ističu pojačano traženje uzbuđenja pri čemu su pažnja i motivacija pretežito usmjerene k vršnjacima, socijalnoj usporedbi, postizanju statusa te seksualnim i romantičnim interesima. Isti autori kao važno obilježje adolescencije navode želju adolescenata za što većim stupnjem autonomije u donošenju odluka koje se tiču životnih navika te u skladu s time i želju za što slabijom roditeljskom kontrolom. Prema tome, nije iznenađujuće kada adolescenti vođeni tom željom nekada teže ponašanjima i navikama koje su štetne za njihovu dobrobit. Takvim navikama pripadaju konzumacija alkohola, droga i duhanskih proizvoda, sjedilački način života, neodgovorno seksualno ponašanje i nasilno ponašanje. Kako bi se adolescente suvremenog doba odmaknulo od navedenih rizičnih navika i ponašanja, autori elaboriraju dva pristupa usmjerena na dostizanje poželjnih razvojnih ishoda. Prvi je pristup pozitivnog razvoja adolescenata koji u svojoj srži sadrži filozofiju usmjerenu na mijenjanje mišljenja da je adolescencija nužno stresno razdoblje u kojem su rizična i problematična ponašanja očekivana. Adolescente se u ovome pristupu obilježava kao „resurs koji treba podržati i osnažiti do punog potencijala“ (Novak i sur., 2019, 162). Drugi je pristup koji u svojoj srži sadrži koncept otpornosti čije će karakteristike detaljnije biti objašnjenje u kasnijim poglavljima (vidjeti poglavlje 2.2.2).

Promjene u shvaćanju adolescencije nisu uvjetovane samo znanstvenim poimanjima tog izrazito dinamičnog razdoblja. Car (2013) u svome radu ističe i društvenu uvjetovanost poimanja djetinjstva i adolescencije uz koju se na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće vežu ubrzani razvoj tehnologije i elektroničkih medija. Autorica dalje navodi da „suvremeni adolescenti ostaju mladima dulje nego ikad prije“ (Car, 2013, 285), što upućuje na različita shvaćanja adolescencije kroz povijest. Imajući u vidu brze i česte društvene promjene te izrazito dinamičan tempo života karakterističan za suvremeno doba, broj čimbenika koji igraju ulogu u razvoju adolescenata izrazito je velik. U tom su kontekstu osobito važni čimbenici koji doprinose ostvarivanju krajnjeg cilja adolescencije, a to je postizanje pozitivnih razvojnih ishoda. Njima pripadaju život u sigurnim okruženjima, uspostavljanje zdravih odnosa s vršnjacima i odraslima, postavljanje visokih očekivanja i standarda te omogućavanje visokokvalitetnog obrazovanja (Novak i sur., 2019). No, usprkos brojnim znanstvenim, društvenim i političkim naporima usmjerenima na osiguravanje navedenih čimbenika za postizanje pozitivnih razvojnih ishoda adolescenata, postoje adolescenti koji teže rizičnim navikama i obrascima ponašanja koja se u literaturi obilježavaju kao problemi u ponašanju.

2.2 Problemi u ponašanju kod adolescenata

2.2.1 Pojmovno određenje problema u ponašanju

Problemi u ponašanju najčešće se vežu uz razdoblje adolescencije koja je specifična zbog mnogobrojnih promjena vezanih uz razvoj čovjeka. Pojam „problemi u ponašanju“¹ u područje pedagogije i psihologije dolazi iz područja medicine i psihijatrije, a obuhvaća odstupanja u svim područjima funkcioniranja djece i mladih (Klarin i Đerđa, 2014). Manifestiraju se u odnosu s bližnjima, socijalnom okolinom i autoritetima, poteškoćama u prehrani i prakticiranju ponašanja kao što su laganje, bježanje od kuće ili različite vrste kriminalnog ponašanja (provale, silovanja, preprodaja ilegalnih psihoaktivnih sredstava i slično). Probleme u ponašanju moguće je definirati i kao „ono ponašanje koje se znatnije razlikuje od uobičajenog ponašanja većine mladih određene sredine; ponašanje koje je štetno i/ili opasno i za osobu koja se tako ponaša, i za njezinu okolinu te ponašanje koje zbog toga zahtijeva dodatnu stručnu i/ili širu

¹ Često se u literaturi nailazi i na pojam *poremećaji u ponašanju* što je zastarjeli izraz koji je potrebno izbjegavati.

društvenu pomoć radi uspješne socijalne reintegracije takve osobe“ (Meščić Blažević, 2007, 301-302). Problemi u ponašanju najčešće se dijele na internalizirane i eksternalizirane (Pintar, 2019). Autor navodi da se internalizirani problemi u ponašanju odnose na pretjerano kontrolirajuća ponašanja usmjerena prema sebi (depresivnost, anksioznost, povlačenje, beživotnost), dok se s druge strane eksternalizirani mogu shvatiti kao nedovoljno kontrolirajuća ponašanja usmjerena prema drugima (agresivnost, delinkventnost).

Što se tiče razvoja problema u ponašanju, Frick (2016) u svome radu ističe dva moguća razvojna puta kojima oni uobičajeno nastaju. Prvi put obuhvaća razvoj problema u ponašanju tijekom djetinjstva, pri čemu djeca već u dječjim vrtićima ili u nižim razredima osnovne škole počinju pokazivati znakove blagih problema u ponašanju (npr. izljevi ljutnje). Drugi razvojni put obuhvaća razvoj problema u ponašanju ulaskom u adolescenciju, pri čemu djeca prije nisu nužno pokazivala znakove problema u ponašanju, a ulaskom u adolescenciju počinju pokazivati značajno asocijalno, antisocijalno i delinkventno ponašanje. Moffitt (2015) kao razloge za razvoj problema u ponašanju tijekom djetinjstva smatra odgojne čimbenike djetetove neposredne okoline (npr. neprimjereno roditeljevanje, narušene obiteljske veze) koji u kombinaciji s određenim crtama ličnosti (kognitivni deficiti, teški temperament ili hiperaktivnost) ili nepovoljnim socio-ekonomskim uvjetima (npr. siromaštvo) rezultiraju razvijanjem problema u ponašanju. S druge strane, razlog za razvoj problema u ponašanju tijekom adolescencije čvrsto je vezan uz nastupanje puberteta i osjećaj preuranjene zrelosti, koju mladi pokušavaju pokazati i nadoknaditi delinkventnim i antisocijalnim ponašanjima s ciljem da ih se prihvati u svijet odraslih.

U Republici Hrvatskoj problemi u ponašanju definirani su Standardima za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih (Koller-Trbović i sur., 2011) te se dijele u tri velike skupine.

- „Rizično ponašanje (primjeri: kršenje pravila u školi i u kući, povučenost, nezainteresiranost za vršnjake, suprotstavljanje autoritetu ...) ponašanje je kojim osoba dovodi u opasnost prvenstveno svoje, ali i tuđe zdravlje, fizički i psihički integritet ili imovinu. Posljedice tog ponašanja su niskog intenziteta u sadašnjosti, ali mogu predstavljati podlogu za loše ishode u budućnosti.

Neposredne posljedice i prijetnje su veće samo za dijete/mladu osobu, nego za druge pojedince i skupine. Radi se o ponašanju koja zahtijeva reakciju, prije svega obitelji i drugih osoba iz djetetovih redovitih životnih sredina, odnosno stručnjaka iz nekog specifičnog područja“ (Bouillet, 2015, 12).

- „Teškoće u ponašanju (primjeri: socijalna izoliranost, pojedinačni nasilni ispadi, veći disciplinski prekršaji u školi ...) su ponašanja kojima osoba krši društvene i/ili zakonske norme i koje se pojavljuje u više različitih sredina kroz određeno vremensko razdoblje ili iznenada. Posljedice tog ponašanja traže stručnu intervenciju, iako ponekad ni za sredinu ni za osobu razina opasnosti u sadašnjosti ne mora biti visokog intenziteta, ali može predstavljati ozbiljnu prijetnju za budući razvoj“ (Bouillet, 2015, 13).
- „Poremećaji u ponašanju (primjeri: nasilničko ponašanje, krađe, druga kaznena djela ...) pojave su kojima osoba kroz duže vrijeme i intenzivno ugrožava svoje svakodnevno funkcioniranje na više životnih područja i/ili ugrožava druge, odnosno imovinu. Posljedice tog ponašanja su brojne i izrazito negativne u sadašnjosti i u budućnosti, kako za dijete/mladu osobu, tako i za druge pojedince i skupine. Radi se o ponašanju koje zahtijeva reakciju specijaliziranih stručnjaka i institucija, u pravilu iz više sektora istovremeno“ (Bouillet, 2015, 13).

Prema podacima svjetske zdravstvene organizacije² zastupljenost internaliziranih problema u ponašanju za djecu i adolescente između 10. i 14. godine života iznosi 3,1%, a za adolescente između 15. i 19. godine života iznosi 2,4%. Zastupljenost eksternaliziranih problema u ponašanju za djecu i adolescente između 10. i 14. godine života iznosi 3,6%, a za adolescente između 15. i 19. godine života iznosi 2,4%. Maglica i Džanko (2016) su u istraživanju provedenom na uzorku od 246 srednjoškolaca utvrdili da 6,9% učenika ne voli sebe, 2,4% učenika se osjeća kao potpuno promašena osoba i da bi 2,8% učenika počinilo suicid kad bi imalo priliku. Radi se o ponašanjima koja bi prema Standardima za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih pripadali razini poremećaja u ponašanju. Kuzman i sur. (2006) u svome istraživanju provedenom na uzorku od oko 4500 ispitanika u dobi od 11 do 15 godina zaključili su da su svaki peti učenik i svaka peta učenica u okviru od nekoliko mjeseci bili izloženi vršnjačkom

² <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>

nasilju te da su svaki treći učenik i svaka šesta učenica bili nasilni prema svojim vršnjacima u školi.

Bouillet (2017) je na uzorku od 2000 mladih u dobi od 15 do 29 godina utvrdila da je među mladima najzastupljenije konzumiranje alkohola (vina i piva te žestokih pića), te da gotovo svaka druga mlada osoba (između 39% i 47%) često konzumira duhan, vozi bicikl ili motocikl bez kacige, prilikom vožnje u automobilu se ne vezuje sigurnosnim pojasom i opija se. Trećinu mladih karakterizira česta vožnja javnim prijevozom bez kupljene karte i prakticiranje seksualnog odnosa bez zaštite (što je znatno više u odnosu na iskaz mladih o korištenim sredstvima zaštite u seksualnim odnosima), a četvrtinu vožnja u automobilu s osobom koja nema vozačku dozvolu ili je konzumirala alkohol. Između 10 i 19% mladih često sudjeluje u ismijavanju i vrijeđanju drugih osoba, kocka se ili kladi, prakticira seksualni odnos u pijanom stanju ili pod utjecajem droge, konzumira marihuanu ili hašiš te vozi automobil pod utjecajem alkohola. Ostala analizirana rizična ponašanja su među mladima znatno manje zastupljena, a najmanje je onih (ispod 5%) koji često sudjeluju u vrijeđanju i/ili slanju prijetnji preko SMS-a, društvenih mreža i slično, nasilni su prema drugim osobama, uništavaju ili oštećuju tuđu i/ili javnu imovinu, pišu grafiti, krađu, konzumiraju ecstasy ili druge sintetske droge te kokain, heroin i slično.

Ricijaš i sur. (2010) su na uzorku 529 učenika drugih i trećih razreda zagrebačkih srednjih škola uz primjenu Skale rizičnih ponašanja utvrdili da zagrebačke srednjoškolce u najvećoj mjeri opisuju ponašanja vezana uz bezvoljnost i rastresenost u školskom okruženju.

Vidljivo je da s razinom problema u ponašanju pada broj adolescenata koji ga manifestiraju, a hoće li se rizično ponašanje razviti u poremećaj u ponašanju ovisi o brojnim činiteljima rizika i zaštite koji se nalaze u ekološkim sustavima svakog adolescenta.

2.2.2 Čimbenici rizika i zaštite u razvoju problema u ponašanju adolescenata

Raznovrsni su čimbenici u svakodnevici djece i adolescenata koji mogu utjecati na razvoj problema u ponašanju (Moffitt, 2015). Jednu ključnu perspektivu svrstavanja tih čimbenika u različite razine koje djeluju na pojedinca predlaže Bronfenbrenner (1994) svojom teorijom ekoloških sustava. U samoj srži Bronfenbrennerova modela nalaze se pojedinac i njegova okolina koji su u stalnoj međusobnoj interakciji. Naglasak je ipak na pojedincu i njegovom osobnom razvoju koji je uvjetovan utjecajima iz pojedinih razina ekološkog sustava: mikrosustav, mezosustav, egzosustav, makrosustav i kronosustav. Mikrosustav čine temeljni konteksti pojedinca i okolina iz koje on stječe izravna iskustva. Tu se ubrajaju obitelj, školu, vršnjake i sve ostale aktere koji sudjeluju u svakodnevici pojedinca. Mezosustav je svojevrsna poveznica svih mikrosustava neke osobe, a odnosi se na njihovu interakciju. To su, primjerice, interakcije doma i škole, škole i radnog mjesta i slično. Egzosustav se odnosi na okolinu koju pojedinac ne doživljava izravno, no događaji unutar tog sustava indirektno utječu na njegov razvoj (npr. za dijete to su iskustva roditelja na poslu). Makrosustav predstavlja opći životni kontekst pojedinca koji uključuje kulturno okruženje, zakone, sustav vjerovanja, obrazovni sustav te običaje, tradiciju i rituale zajednice i društva. Zadnji sustav koji Bronfenbrenner opisuje i koji se odnosi na promjene tijekom vremena na samom pojedincu, ali i na okruženju u kojem pojedinac živi, naziva se kronosustav (promjene u obiteljskoj strukturi, socioekonomskom statusu, radnom statusu i slično). Prema ovom modelu društvene mreže pripadale bi mikrosustavu ako adolescent u njima svakodnevno participira, odnosno egzosustavu ako je riječ o adolescentu koji nije aktivan na društvenim mrežama.

Kako su čimbenici koji utječu na pojedinca, kao što je vidljivo iz Bronfenbrennerove teorije ekoloških sustava, vrlo raznoliki te ovise o životnim okolnostima i obilježjima životnog okružja svakog pojedinca, neupitno je da neki od njih na razvoj i ponašanje osobe mogu imati povoljan, a neki nepovoljan učinak. Čimbenici koji su povezani s većom vjerojatnošću ostvarivanja negativnih ishoda, u ovome slučaju problema u ponašanju, nazivaju se čimbenicima rizika (Deković, 1999). Na razini pojedinca tim čimbenicima pripadaju nisko samopouzdanje i nizak stupanj predanosti obrazovanju. Na razini obitelji čimbenicima rizika pripadaju niska razina

podrške i uključenosti roditelja te visoka razina roditeljske kontrole, koja je temeljena na kaznama, a na razini vršnjaka izloženost prijateljima koji potiču devijantna ponašanja. Intenzivna životna usredotočenost na odnose s vršnjacima i dominantna uloga vršnjaka u životu pojedinca također se smatraju čimbenicima rizika. Okolnosti ili čimbenici koji smanjuju vjerojatnost ostvarivanja negativnih ishoda pojedinca nazivaju se čimbenici zaštite (Crews i sur., 2017). Autori među čimbenike zaštite ubrajaju kognitivne, socijalno-konativne i socijalne vještine te karakteristike temperamenta osobe. Na razini obitelji čimbenicima zaštite pripada pozitivna privrženost roditeljima, a na razini zajednice privrženost i izloženost prosocijalno orijentiranim vršnjacima ili drugim odraslim osobama. U novije vrijeme se uz koncept čimbenika rizika i zaštite dodaje koncept otpornosti. Deković (1999, str. 671) definira otpornost kao „sposobnost djeteta da se suoči s izazovima i iskoristi ih za psihički rast i svladavanje prepreka.“ Murray (2003) kao otporne opisuje djecu i adolescente, koji unatoč preprekama i povišenim rizicima ostvaruju pozitivne ishode. Razlozi zbog kojih neka djeca i adolescenti razviju ovu karakteristiku kriju se u kvaliteti odnosa u obitelji i prisutnosti barem jednog toplog i podupirućeg roditelja te isto tako u kvaliteti odnosa s vršnjacima koji podupiru pojedinca, pružaju mu emocionalnu podršku i siguran prostor za dijeljenje i raspravljanje o osobnim problemima.

S obzirom na nepredvidivost preciznog utjecaja čimbenika rizika i zaštite na razvoj problema u ponašanju adolescenata, nije moguće sa sigurnošću odrediti koji će pojedinci s obzirom na izloženost opisanim čimbenicima razviti takve probleme, a koji ne. Ipak, koncept rizika i zaštite pruža dobru podlogu za shvaćanje različitih okolnosti koje najčešće mogu utjecati na razvoj tih problema.

2.3 Društvene mreže

Ovo je poglavlje usmjereno na definiranje društvenih mreža te na kratko predstavljanje njihove uloge i funkcije u današnjem svijetu.

Uloga World Wide Weba u nastanku prvih društvenih mreža

Ulaskom u 21. stoljeće društvo je razvojem raznovrsnih tehnologija i sve većom rasprostranjenosti Interneta omogućilo gotovo svakom pojedincu paralelan život u dva svijeta – u stvarnom ili, bolje rečeno, fizičkom svijetu i u virtualnom svijetu. Projekt

koji je 1989. godine započet u CERN-u, a koji je neupitno omogućio razvoj virtualnog svijeta u današnjem smislu nosi naziv *World Wide Web (WWW)*. Njegova je uloga bila, kao što i samo ime sugerira, umrežavanje i lakši protok informacija između znanstvenika na sveučilištima i sličnih institucija diljem svijeta. Izrazito važnom godinom pokazala se 1993. kada WWW postaje javno dostupan. Na taj način proširio se broj korisnika koji je sada obuhvaćao i korisnike izvan akademske zajednice³. Ipak, to je bio samo početak stvaranja virtualnog svijeta čija je primarna funkcija bila protok i dijeljenje informacija između svih njegovih korisnika. Pojava koja je već nakon nekoliko godina redefinirala funkciju WWW-a i uvelike utjecala na živote njegovih korisnika jest nastanak i razvoj prvih društvenih mreža. Tom pojavom korisnicima se pružila mogućnost da i određene aspekte svog osobnog života podijele s ostalim korisnicima te ga obogate raznovrsnim sadržajima koje je moguće dijeliti i komentirati s drugima. Prvom relevantnom društvenom mrežom koja je služila kao model za razvoj kasnijih sličnih internetskih platformi smatra se MySpace (Ortiz-Ospina, 2019).

Definicija društvenih mreža

Kako bi se stvorilo jasno razgraničenje između društvenih mreža i ostalih internetskih stranica, mnogi autori navode određene kriterije koji služe pobližem definiranju društvenih mreža. Za potrebe ovoga rada korištene su definicije u čijem su fokusu sami korisnici društvenih mreža te njihove aktivnosti koje su svojstvene društvenim mrežama. Ortiz-Ospina (2019) navodi da su ključne značajke koje služe definiranju društvenih mreža (1) mogućnost korisnika da kreiraju vlastiti profil, (2) mogućnost korisnika da prenose/učitavaju različite sadržaje i (3) mogućnost korisnika da se povežu s drugim korisnicima i komentiraju raznovrsne sadržaje. Carr i Hayes (2015) navode slične značajke te društvene mreže definiraju kao „internetski utemeljene kanale koji svojim korisnicima omogućuju oportunističku interakciju i selektivnu samoprezentaciju među širokom ili uskom publikom koja izvlači vrijednost iz sadržaja koje generiraju korisnici te iz percepcije vlastite interakcije s drugima, bilo u stvarnom vremenu ili asinkrono“ (Carr i Hayes, 2015, 50). Iz ovih definicija vidljive su najvažnije značajke društvenih mreža: (1) dijeljenje sadržaja čiju vrijednost određuju korisnici, (2)

³ <https://www.home.cern/science/computing/birth-web> [5. travnja 2023.]

moćnost interakcije s neodređenim brojem korisnika i (3) kreiranje profila koji služi kao sredstvo samoprezentacije na društvenoj mreži.

2.3.1 Vrste i funkcije društvenih mreža

U svojim ranim fazama društvene su mreže često bile fokusirane na jednu vrstu sadržaja čiji je format bio prilagođen viziji njihovih tvoraca i ciljanom obliku interakcije među korisnicima. Tako su društvene mreže tada služile dijeljenju i komentiranju sadržaja izričito u obliku videozapisa (YouTube), dijeljenju i komentiranju slika ili kraćih videozapisa (Instagram) ili razgovoru i komentiranju sadržaja s drugim korisnicima (Facebook). Što se tiče kategorizacije društvenih mreža, granice među njima i jedinstvene značajke koje su se tada nudile bile su puno jasnije i izraženije. Danas su društvene mreže većinom zadržale svoj izvorni način dijeljenja sadržaja i interakcije među korisnicima, no izrazito je primjetan proces homogenizacije društvenih mreža kojim svaka od njih svojim korisnicima omogućava korištenje gotovo jednakih značajki. Tako primjerice uz dijeljenje slika i kraćih videa te komentiranje istih, Instagram svojim korisnicima od 2013. godine nudi mogućnost slanja poruka što je prije bila jedinstvena značajka društvenih mreža koje su bile primarno namijenjene razmjenjivanju poruka s drugim korisnicima⁴. Upravo je zbog toga svrstavanje društvenih mreža u pojedine kategorije vrlo izazovno te će u ovom poglavlju individualno biti predstavljene najkorištenije društvene mreže prema podacima internetske stranice DataReportal⁵. To su Facebook, YouTube, WhatsApp, Instagram i TikTok. Postoji i društvena mreža WeChat čija se rasprostranjenost i korištenje u velikom dijelu veže uz područje Kine i obližnjih azijskih zemalja zbog čega nije relevantna za hrvatski kontekst pa u radu nije posebno prikazana.

Facebook

Facebook je društvena mreža osnovana 2004. godine. Njen osnivač, Mark Zuckerberg, prvotno je namijenio ovu mrežu kao platformu koja je omogućavala studentima Harvarda lakšu komunikaciju i razmjenu informacija o administrativnim, organizacijskim ili sadržajnim aspektima pojedinih predmeta ili kolegija. Sve veća umreženost svijeta i mnogi zahtjevi raznih sveučilišta da se priključe Facebooku utjecali

⁴ <https://about.instagram.com/about-us> [8. travnja 2023.]

⁵ <https://datareportal.com/about> [8. travnja 2023.]

su na proširenje Facebooka izvan akademskih zajednica (Vidak, 2014). Tako je 2006. godine Facebook omogućio svim ljudima s pristupom internetu mogućnost registracije što je eksponencijalno utjecalo na rast broja njegovih korisnika te samim time i na popularnost i rasprostranjenost mreže. Samo šest godina kasnije Facebook 2012. godine doseže broj od milijardu aktivnih korisnika.

Glavni ciljevi koji se nalaze u samoj misiji i viziji Facebooka jesu omogućiti svojim korisnicima pravo na slobodu govora, pomoći ljudima uspostavljati nove kontakte i na taj način graditi zajednicu, pružiti svojim korisnicima sigurnost i osigurati zaštitu osobnih podataka, jačati ekonomiju pružanjem poslovnih prilika pojedincu i tvrtkama te svima omogućiti besplatno korištenje novih tehnologija⁶. Neke od značajka koje nudi Facebook su:

- mogućnost kreiranja vlastitog profila
- pretraživanje profila drugih korisnika ili organizacija
- kontaktiranje drugih korisnika i povezivanje s njima putem značajke 'dodaj prijatelja'
- objavljivanje raznovrsnih sadržaja (fotografije, videa, poveznice na druge internetske stranice) pomoću značajke 'vremenska crta'
- vrednovanje objavljenih sadržaja pomoću opcije 'svidja mi se'
- stvaranje zajednica u obliku otvorenih ili zatvorenih grupa i organizacija događaja.

Ove su značajke često podložne raznovrsnim promjenama i nadogradnjama koje korisnicima omogućuju nove načine korištenja Facebooka⁷.

Recentni broj mjesečnih korisnika koji aktivno koriste Facebook iznosi 2,95 milijardi. Što se tiče starosti korisnika Facebooka, DataReportal navodi da je do siječnja 2023. godine zabilježeno 93,5 milijuna korisnika starosti između 13 i 17 godina i 426,8 milijuna korisnika starosti između 18 i 24 godine⁸. U tom pogledu Madden i sur. (2013) naglašavaju da je dobno ograničenje za stvaranje profila na Facebooku dob od 13 godina, no jednom anketom pokazalo se da 36% korisnika mlađih od 13 godina lažira

⁶ <https://about.meta.com/company-info/> [8. travnja 2023.]

⁷ <https://www.facebook.com/help> [8. travnja 2023.]

⁸ <https://datareportal.com/essential-facebook-stats> [8. travnja 2023.]

podatke o vlastitoj dobi s ciljem dobivanja pristupa različitim vrstama internetskih stranica kojima pripada i Facebook.

YouTube

YouTube je društvena mreža osnovana 2005. godine koja je već u svojim ranim fazama pokazivala izuzetan potencijal da postane jednom od najpopularnijih društvenih mreža na svijetu. Razlog tome krio se u samom konceptu društvene mreže kao platforme za dijeljenje korisnički generiranih videosadržaja. Takav koncept odmah je zadobio pažnju mnogih istraživanja (Arthurs i sur., 2018).

Mak (2020) opisuje glavne značajke YouTubea te ih svodi na dijeljenje, pregledavanje i komentiranje videosadržaja. U skladu s osnovnim značajkama YouTube, jednako kao i Facebook, počiva na ciljevima koji se kriju u misiji i viziji same platforme, a to je svim korisnicima omogućiti slobodu dijeljenja sadržaja tako da „se čuje svačiji glas i da svatko dobije priliku iskusiti svijet“⁹. Ovim riječima YouTube naglašava i mogući odgojno-obrazovni potencijal mreže koji se može ostvariti korištenjem njezinih značajki. Na službenim stranicama YouTubea¹⁰ navode se sljedeće značajke:

- pretraživanje YouTubea pomoću sustava koji razvrstavaju i rangiraju sadržaj s obzirom na relevantnost, angažman i kvalitetu sadržaja radi lakšeg snalaženja
- preporučeni videozapisi tematski raspodijeljeni u kategorije na temelju korisnikovih interesa i rezultata pretraživanja
- pretraživanje novosti i informacija koje služe obavješćavanju korisnika o najnovijim vijestima iz bližeg i daljeg okruženja
- promoviranje sadržaja koji se u skladu s YouTubeovim odrednicama obilježavaju kao pouzdani
- unovčavanje za autore čiji videozapisi donose zaradu na temelju postavljenih oglasa, prodaje robe i pretplata

⁹ <https://about.youtube/> [8. travnja 2023.]

¹⁰ <https://www.youtube.com/howyoutubeworks/> [8. travnja 2023.]

- prijenos¹¹ određenih sadržaja uživo s ciljem stjecanja novih znanja, sudjelovanja u raspravama i oblikovanja novih društvenih zajednica.

YouTube je druga po redu najkorištenija društvena mreža čiji broj aktivnih korisnika mjesečno doseže 2,51 milijardi. Dob 377 milijuna korisnika kreće se u rasponu između 18 i 24 godina. Za skupinu korisnika u starosti između 13. i 18. godine života DataReportal ne nudi točan broj zbog različitih pravila koja vrijede za oglašavanje sadržaja korisnicima mlađima od 18. godina¹². Korisnicima mlađim od 18 godina na raspolaganju stoji inačica YouTubea pod nazivom YouTube Kids koja omogućava upotrebu strožih filtera za pretraživanje sadržaja te viši stupanj roditeljskog nadzora¹³. Nadalje, YouTube se vodi posebnim setom pravila koja se tiču zaštite djece. Ako korisnik objavljuje sadržaj koji uključuje seksualiziranje maloljetnika, štetne ili opasne radnje u kojima sudjeluju maloljetnici, izlaganje maloljetnika emocionalno stresnim situacijama i sl., slijedi niz sankcija za korisnika koje se mogu realizirati u obliku uklanjanja objavljenog sadržaja ili ukidanja korisnikova kanala¹⁴.

WhatsApp

WhatsApp je društvena mreža nastala 2009. godine čija je glavna funkcija u početku bila slanje i primanje poruka. Prema tome WhatsApp je služio kao svojevrsna alternativa slanju SMS-poruka. Sve većom težnjom da se prilagodi zahtjevima novih vremena i konkurenciji, WhatsApp je postupnim ažuriranjima uvodio mnoge značajke koje su podržavale i njegovim korisnicima omogućavale slanje sadržaja u obliku teksta, slika, videa, glasovnih poruka, dokumenata te dijeljenje vlastite lokacije i upućivanje glasovnih poziva te videopoziva. Ostale značajke koje nudi najnovija verzija WhatsAppa jesu¹⁵:

- izrađivanje grupnih razgovora koji omogućavaju simultanu komunikaciju manjeg ili većeg broja korisnika na jednome mjestu

¹¹ popularan naziv „streaming“

¹² <https://kids.youtube.com/t/terms> [8. travnja 2023.]

¹³ <https://www.youtube.com/kids/> [8. travnja 2023.]

¹⁴ https://support.google.com/youtube/answer/2801999?hl=hr&ref_topic=9282679 [8. travnja 2023.]

¹⁵ <https://www.whatsapp.com/about> [9. travnja 2023.]

- izrađivanje profila vlastite tvrtke ili obrta radi lakše komunikacije s kupcima diljem svijeta.

S više od dvije milijarde korisnika WhatsApp zauzima mjesto treće najkorištenije društvene mreže na svijetu¹⁶. Usprkos tome nije moguće predstaviti podatke korisnika s obzirom na dob jer WhatsApp prikuplja podatke kao što su broj mobitela, adresa elektroničke pošte i podatke vezane uz uređaj korisnika. Svakako je zanimljivo da je korištenje aplikacije zabranjeno u Europskoj uniji za djecu mlađu od 16 godina, a u ostatku svijeta za djecu mlađu od 13 godina. S obzirom na to da WhatsApp kod izrade novog profila ne traži potvrdu o dobi korisnika, poštivanje pravila o korištenju s obzirom na dob temelji se isključivo na iskrenosti korisnika¹⁷.

Instagram

Instagram je društvena mreža nastala 2010. godine čija se primarna funkcija odnosila na dijeljenje sadržaja u obliku fotografija, a nekoliko godina kasnije i u obliku kraćih videozapisa. Isto kao i druge popularne društvene mreže, Instagram je novijim ažuriranjima uvodio mnoge značajke koje su omogućile njegovim korisnicima kreativno korištenje platforme kao sredstva za povezivanje s obitelji i prijateljima. Glavne značajke koje Instagram nudi svojim korisnicima jesu:

- praćenje profila drugih korisnika te komentiranje i vrednovanje njihova sadržaja uz pomoć opcije 'sviđa mi se'
- dijeljenje i uređivanje sadržaja u obliku fotografija ili videozapisa koji se pohranjuju na profilu osobe ili se objavljuju u kategoriji 'Instagram stories' gdje se sadržaj prikazuje svim ili samo odabranim pratiteljima korisnika u trajanju od 24 sata
- slanje tekstualnih poruka, slika, videozapisa ili glasovnih poruka drugim korisnicima
- prijenos videozapisa uživo.

Što se tiče statističkih podataka, Instagram se nalazi na četvrtom mjestu najkorištenijih društvenih mreža na svijetu sa 1,31 milijardi mjesečnih korisnika.

¹⁶ <https://datareportal.com/social-media-users> [9. travnja 2023.]

¹⁷ <https://faq.whatsapp.com/676672070766141> [9. travnja 2023.]

DataReportal navodi da je do siječnja 2023. godine zabilježeno sveukupno 106,5 milijuna korisnika u dobi između 13 i 17 godina te 407,9 milijuna korisnika u dobi između 18 i 24 godine¹⁸. Za izradu profila na Instagramu korisnici moraju biti stariji od 13 godina¹⁹.

TikTok

TikTok je društvena mreža nastala 2017. godine. Glavna funkcija TikToka je dijeljenje i komentiranje kratkih videozapisa čiji se sadržaji najčešće vežu uz kreativnost i zabavu. Neke od značajka ove mreže su²⁰:

- snimanje, dijeljenje i uređivanje videozapisa korištenjem raznovrsnih efekata i filtera koji najčešće mijenjaju izgled objekata snimanja
- dodavanje raznovrsnih pozadinskih zvukova videozapisima
- prijenos videozapisa uživo
- kolaboracija s drugim korisnicima te zajedničko snimanje sadržaja u stvarnome vremenu ili asinkrono.

U kratkoj analizi sadržaja koji se pojavljuju na TikToku, Anderson (2020) navodi kako se nakon izrade profila korisniku nude određena pitanja koja se tiču njegovih interesa iz različitih područja. Na taj način algoritam aplikacije trebao bi korisniku nuditi relevantne sadržaje koji se poklapaju s njegovim interesima, no autorica izdvaja da je početak korištenja društvene mreže izrazito kaotično iskustvo pri čemu se korisnicima nude sadržaji skloni pobuđivanju širokog raspona emocija.

Prema podacima DataReportala TikTok se nalazi na šestom mjestu najkorištenijih društvenih mreža na svijetu sa 1,05 milijardi mjesečnih korisnika pri čemu je do siječnja 2023. godine zabilježeno 409.1 milijuna mjesečnih korisnika u dobi između 18 i 24 godine. Za izradu profila na TikToku korisnici moraju biti stariji od 13 godina²¹.

Iz ovog kratkog prikaza društvenih mreža proizlazi njihova usmjerenost prema olakšavanju komunikacije, povezivanju korisnik i široka rasprostranjenost među mladima, što se nedvojbeno odražava na njihovu socijalizaciju i odrastanje.

¹⁸ <https://datareportal.com/essential-instagram-stats> [9. travnja 2023.]

¹⁹ https://help.instagram.com/154475974694511/?helpref=hc_fnav [9. travnja 2023.]

²⁰ <https://www.tiktok.com/about?lang=en> [9. travnja 2023.]

²¹ <https://datareportal.com/essential-tiktok-stats?rq=TikTok> [9. travnja 2023.]

3. Društvene mreže kao čimbenik rizika

S obzirom na broj korisnika, rasprostranjenost i ukorijenjenost svake opisane društvene mreže u svakodnevici adolescenata, one snažno utječu i na planiranje, oblikovanje i provođenje aktivnosti u slobodnom vremenu adolescenata. Sadržaji koji su nekada bili namijenjeni samo odraslima, danas u samo par klikova postaju dostupnima djeci i adolescentima. Stoga su elektronički mediji i društvene mreže neizostavan čimbenik odgoja djece i adolescenata. Danas je utjecaj društvenih mreža na adolescente usporediv s nekadašnjim utjecajem ulice kao jedne od ključnih sastavnica funkcionalnog odgoja. Smatra se da su društvene mreže i virtualni svijet adolescente suvremenog doba udaljili od mnogobrojnih socijalnih interakcija karakterističnih za sudjelovanje u životu ulice. Prema tome, društvene mreže mogu biti shvaćene kao inačica funkcionalnog odgoja prilagođenog suvremenim potrebama i izrazito brzom životnom tempu koji postaje ključnom sastavnicom sazrijevanja i odrastanja mladih (Livazović, 2018). Zbog toga su u idućem poglavlju predstavljeni glavni pozitivni i negativni učinci društvenih mreža na adolescente. Ujedno je predstavljen i kratki prikaz istraživanja o povezanosti društvenih mreža i problema u ponašanju kod adolescenata.

3.1 Pozitivni i negativni učinci društvenih mreža na adolescente

O'Keeffe i Clarke-Pearson (2011) ističu neke pozitivne učinke društvenih mreža na adolescente. Korištenjem društvenih mreža adolescenti imaju više mogućnosti za socijalizaciju i komunikaciju s vršnjacima u virtualnom svijetu. Isto tako, svojim virtualnim djelovanjem mogu oblikovati i utjecati na užu i širu zajednicu sudjelujući u mnogim akcijama prikupljanja donacija za različite svrhe. Adolescenti mogu pomoću društvenih mreža lakše doći do informacija o različitim volonterskim aktivnostima koje se provode u užoj i široj zajednici. Također, bitno je izdvojiti ogroman kreativni potencijal koji adolescentima pruža korištenje društvenih mreža, a koji ostvaruju pisanjem blogova, snimanjem podcasta i videa različitih tematika. Nadalje, autori ističu da mnogi adolescenti koriste društvene mreže kako bi osnivanjem virtualnih grupa za učenje lakše i efektivnije izvršavali svoje školske obaveze. Što se tiče interakcije s vršnjacima, Jerončić Tomić i sur. (2020) ističu kako društvene mreže na temelju pozitivnih povratnih informacija koje vršnjaci upućuju pojedincu, mogu poboljšati samopoštovanje, percepciju fizičkog izgleda i romantične odnose pojedinca. Bitno je

istaknuti i ulogu slobode i kontrole koje pojedinci imaju kod prezentiranja samog sebe u virtualnom okruženju što dovodi do pozitivnih osjećaja i više razine samopoštovanja. Akram i Kumar (2017) navode da društvene mreže pomažu adolescentima u stvaranju svijesti o bitnim događajima o društvu i svijetu. Ovi autori također navode da društvene mreže omogućavanjem češćih interakcija s vršnjacima potiču razvijanje socijalnih vještina kod adolescenata. Naposljetku, društvene mreže inspiriraju adolescente te ih mnogobrojnim primjerima potiču na stjecanje i razvijanje raznovrsnih vještina i znanja.

Osim pozitivnih učinaka, društvene mreže mogu na različite načine negativno utjecati na adolescente. Bahadur (2021) navodi neke od najopasnijih negativnih utjecaja društvenih mreža na adolescente. To je ponajprije *cyber bullying* čije žrtve često razvijaju izrazito nisko samopoštovanje i nesklonost daljnjeg dijeljenja vlastitih briga ili loših iskustava zbog straha da će ih se ismijavati. Što se tiče obrazovanja, adolescenti često trate svoje vrijeme surfajući društvenim mrežama što uzrokuje lošu organizaciju vremena i zanemarivanje školskih obaveza, a kako navode Kaur i sur. (2022), i zanemarivanja odnosa s članovima obitelji. Surfajući društvenim mrežama adolescenti često ne mogu razaznati razliku između vjerodostojnih i nevjerodostojnih informacija što smanjuje kvalitetu njihova obrazovanja, a kasnije utječe i na razvijanje nesigurnosti u vlastito znanje i obrazovanje. Osim toga, adolescenti su izloženi i mnogim rizicima kojima se narušava njihova privatnost i sigurnost, a među koje se ubrajaju krađa identiteta i *cyber uhođenje*. O'Keeffe i Clarke-Pearson (2011) u svom radu spominju i novi fenomen nazvan „Facebook depresijom“ pri čemu adolescenti provođenjem prevelike količine vremena online počinju pokazivati tipične znakove depresije, a zbog straha od propuštanja²², razvijaju anksioznost (Bahadur, 2021). Na tragu mentalnog zdravlja Jerončić Tomić i sur. (2020) naglašavaju da adolescenti korištenjem društvenih mreža mogu stvoriti negativnu sliku o vlastitom tijelu što može rezultirati razvijanjem poremećaja prehrane i depresije.

²² Slobodni prijevod izraza „Fear of missing out“.

3.2 Prikaz istraživanja o povezanosti društvenih mreža i problema u ponašanju

U svom radu Keles, McCrae i Grealish (2020) navode neke rezultate istraživanja koja su primarno bila fokusirana na povezanost društvenih mreža i razvitak internaliziranih problema u ponašanju kao što su depresivnost, anksioznost i psihički stres. Istraživanja su pokazala da je ekstenzivno korištenje internetom povezano s lošijim mentalnim i fizičkim zdravljem, budući da se radi o aktivnosti koja je pretežito sedentarna. Nadalje istraživanja su pokazala da istovremeno višestruko korištenje različitih online značajki predviđa simptome problema mentalnog zdravlja. Također, u jednome istraživanju pokazalo se da broj korisničkih računa pojedinca na društvenim mrežama korelira sa stupnjem anksioznosti.

Cookingham (2015) u svom radu ističe kako određena virtualna ponašanja adolescenata mogu uvelike štetiti njihovoj dobrobiti. Kako mnogi adolescenti žele pridobiti pažnju svojih vršnjaka online, često objavljuju sadržaje za koje misle da će pridonijeti njihovoj popularnosti među vršnjacima. Ukoliko neka objava ili „selfie“ ne sakupi dovoljno „lajkova“, takve se virtualne interakcije, negativno održavaju na samopoštovanje adolescenata. Nadalje, mnogi pojedinci zbog svojih objava često budu žrtve *cyberbullyinga*, pri čemu pojedinci anonimno upućuju pogrdne komentare i poruke vlasniku objave ili slike. *Cyberbullying* može dovesti do depresije, anksioznosti i izolirajućeg ponašanja kod zlostavljanog pojedinca.

Frierio i sur. (2021) u svom radu predstavljaju povezanost društvenih medija sa negativnim stavovima o vlastitom tijelu i razvitkom poremećaja prehrane. Autori ističu kako pojedinci, kada su izloženi slikama privlačnih vršnjaka, često stvaraju negativnu sliku o vlastitom takve okolnosti često dovode do razvitka niskog samopouzdanja i poremećaja prehrane. Također, ekstenzivno korištenje društvenih mreža povezano je s neprikladnim prehrambenim ponašanjem, prejedanjem, upotrebom laksativa, diuretika i težnjom za razvitkom mišićne mase. Istraživanje koje su proveli Moreno i sur. (2012) pokazalo je da je veća online izloženost slikama i sadržajima vezanim uz alkoholna pića povezana s većom konzumacijom alkohola među adolescentima. Svojim istraživanjem McCuddy i Vogel (2015) su utvrdili da se adolescenti koji su više izloženi online sadržajima vezanim uz nasilno ponašanje i krađu, i sami češće tako ponašaju.

U hrvatskom kontekstu je Brekalo (2021) u istraživanju provedenom na uzorku od 107 ispitanika u dobi od 13 do 20 godina ustanovila iznenađujuće velik broj ispitanika ženskog spola koji iskazuje želju za mijenjanjem vlastitog izgleda gledanjem fotografija poznatih ličnosti. Autorica smatra da se time potvrđuje da društvene mreže utječu na razvoj negativnih osjećaja prema vlastitom tijelu. Cajner i sur. (2019) svojim su istraživanjem provedenim na uzorku od 451 srednjoškolaca utvrdili da većina ispitanika ne poduzima nikakve mjere kako bi spriječili ili pomogli žrtvi nasilja u virtualnom svijetu. Autori napominju da svaki peti učenik u tome ne vidi smisao.

Buljan i sur. (2021) provele su istraživanje u obliku online upitnika u kojem je 1794 adolescenata. Cilj istraživanja bio je ispitati kako i koliko srednjoškolci u Hrvatskoj sekstaju²³. Autorice su među ostalim zaključile sljedeće:

- 1) mladići češće primaju seksualno sugestivne slikovne sadržaje u odnosu na djevojke
- 2) 57 sudionika slalo je eksplicitni sadržaj bez pristanka druge osobe
- 3) velika većina mladih zaprima eksplicitne sadržaje od vršnjaka i
- 4) istraživanje pokazuje da adolescenti razmjenjuju seksualno izazovne materijale i sa starijim osobama.

Na temelju ovog kratkog pregleda istraživanja koja su se bavila povezanošću društvenih mreža i problema u ponašanju kod adolescenata, vidljivo je da su društvene mreže, kao sastavni dio svakodnevice adolescenata, čimbenik mnogih rizika za razvoj problema u ponašanju kod adolescenata. Istraživanja su pretežno usmjerena na odnos adolescenata i sadržaja koji su im dostupni na društvenim mrežama, odnosno na načine na koje su ti sadržaji povezani s njihovim ponašanjem. Neki od mnogih primjera, koji dosad još nisu spomenuti, i koji u mnogim slučajevima mogu aktivno potaknuti adolescente na prakticiranje problematičnih ponašanja jest fenomen challengea ili Internet-izazova. Primjerice, jedan je od najopasnijih izazova čije je izvršenje rezultiralo samoubojstvima nekoliko adolescenata „Blue Whale“²⁴ izazov. Pojedinci koji su prihvatili izazov morali su u razdoblju od 50 dana sami sebi nanositi tjelesne ozljede. Posljednja aktivnost uključivala je samoubojstvo sudionika koji su prihvatili izazov.

²³ Autori objašnjavaju sekstanje kao primanje, prosljeđivanje i slanje seksualno sugestivnih i/ili eksplicitnih sadržaja.

²⁴ <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-46505722>

Istraživanje koje je provedeno za potrebe ovog rada posvećeno je analizi odnosa adolescenata prema sadržajima na društvenim mrežama koji upućuju na probleme u ponašanju radi utvrđivanja razine podrške koju takve objave imaju u ovoj populaciji.

4. Istraživanje

4.1 Problem i cilj istraživanja

Ovo istraživanje usmjereno je na analizu komentiranja sadržaja objavljenih na društvenim mrežama koji opisuju probleme u ponašanju. Komentari objava su među glavnim značajkama društvenih mreža, a daju se sa svrhom iskazivanja mišljenja i stavova o objavljenome sadržaju. Cilj istraživanja je odgovoriti na pitanje jesu li društvene mreže čimbenik rizika za razvoj problema u ponašanju adolescenata.

Postavljeni su sljedeći istraživački zadaci:

1. utvrditi učestalost različitih vrsta komentara na sadržaje koji se odnose na probleme u ponašanju kod adolescenata
2. procijeniti razinu podrške korisnika adolescenata sadržajima koji se odnose na probleme u ponašanju

4.2 Metoda istraživanja

Istraživanje se temelji na kvalitativnoj metodi. Korišten je pristup poznat kao induktivna tematska analiza (Braun i Clarke, 2006). Sukladno tome, analiza je u ovome istraživanju obuhvatila sljedeće faze i aktivnosti:

1. upoznavanje s podacima – čitanje i izbor objava koje se odnose na probleme u ponašanju adolescenata
2. razvrstavanje inicijalnih obrazaca – sustavno sortiranje podataka prema unaprijed definiranoj kodnoj listi u kategorije
3. analiza zastupljenosti pojedinih kategorija u odabranim objavama
4. interpretacija dobivenih podataka.

Dvije su osnovne jedinice analize u ovome istraživanju: 1. objava na TikToku ili Instagramu čiji sadržaj prikazuje probleme u ponašanju kod adolescenata ili je izravno upućena adolescentima; 2. online komentari korisnika navedenih društvenih mreža s naglaskom na direktne komentare, a ne i na odgovore drugih korisnika na direktne

komentare. U razdoblju od mjesec dana (1. 5. 2023 – 1. 6. 2023) analizirani su komentari za sveukupno 10 objava, pri čemu 5 na TikToku te 5 na Instagramu. Objave su pronađene i odabrane pretraživanjem pojmova 'challenge', 'prank'²⁵ i 'clout chaser'²⁶ u tražilicama navedenih društvenih mreža jer su objave koje sadrže ove pojmove u javnome diskursu obilježene kao negativne i štetne te ponašanje koje je prikazano u objavama često pripada području problema u ponašanju. Za pojašnjenje nepoznatih izraza u komentarima koji pripadaju kategoriji internetskog slenga korišten je Urban Dictionary²⁷.

S ciljem dobivanja pristupa komentarima na navedenim društvenim mrežama izrađeni su novi korisnički računi za obje mreže jer su sadržaji koji se već postojećim korisnicima navedenih društvenih mreža prikazuju na temelju njihovih vlastitih interesa. Izrađivanjem računa za obje mreže simuliran je doživljaj potpuno novog korisnika društvenih mreža kojemu sadržaji nisu prilagođeni vlastitim interesima. Pretraživanjem pojmova 'challenge', 'prank' i 'clout chaser' dobiven je pristup tisućama objava čiji se sadržaji potpuno ili djelomično odnose na tražene pojmove. Pregledavanjem objava odabrane su one čiji se sadržaji poklapaju s ciljem istraživanja i istraživačkim zadacima.

Sveukupno je analizirano 2500 komentara, pri čemu 542 na Instagramu i 1958 na TikToku. Komentari su u ovoj analizi podijeljeni u 4 kategorije: (1) podržavajući komentari, (2) nepodržavajući komentari, (3) prijetnje i (4) neutralni komentari.

U kategoriji podržavajućih komentara svrstani su komentari koji upućuju na poticanje ponašanja, ohrabrivanje ponašanja ili opravdavanje ponašanja vidljivog u objavi. U kategoriji nepodržavajućih komentara svrstani su komentari koji upućuju na osuđivanje ponašanja vidljivog u objavi ili vrijeđanje autora objave ili sudionika u objavi pogrđnim nazivima ili psovkama. Kategoriji prijetnji pripadaju komentari koji uključuju prijetnje fizičkim nasiljem. U kategoriju neutralnih komentara svrstani su komentari koji ne udovoljavaju kriterijima za prethodne kategorije jer su nejasni ili

²⁵ Podvale ili spačke često kontroverznih sadržaja čiji je cilj nasamariti drugu osobu kako bi se snimila njena reakcija. Velik broj takvih prankova često dovodi njihove 'žrtve' u izrazito neugodne situacije za koje je ponekad upitno spadaju li uopće u domenu šale. Takva vrsta sadržaja izrazito je popularna na svim društvenim mrežama, a nepisano je pravilo da upravo oni najkontroverzniji prankovi najčešće postanu najlakše dostupnima novim korisnicima društvenih mreža zbog velikog broja pregleda ili dijeljenja.

²⁶ Odnosi se na osobu čiji je glavni cilj stjecanje slave najčešće izražavanjem kontroverznih stavova ili ponašanjem koje je štetno za sebe ili za druge.

²⁷ <https://www.urbandictionary.com/>

načelni. S obzirom na učestale promjene u definiranju raspona starosne dobi za populaciju adolescenata, u ovome istraživanju na temelju zaključka mnogih autora raspon obuhvaćati dob između 11. i 22. godine života za sve autore ili sudionike objava (Protić i sur., 2020).

Komentari za svaku objavu pojedinačno su kopirani i razvrstani u tablice pomoću Excela te potom označeni bojama koje predstavljaju neku od definiranih kategorija. Zelenom bojom označeni su podržavajući komentari, crvenom bojom nepodržavajući, sivom bojom prijetnje te plavom bojom neutralni komentari. Za svaku objavu izdvojen je jedan komentar s najvećim brojem lajkova pri čemu je navedeno obrazloženje zbog čega pripada dodijeljenoj kategoriji. Za svaku objavu naveden je ukupan broj komentara.

4.3 Rezultati istraživanja

4.3.1 Analiza komentara na Instagramu

4.3.1.1 Objava – Izazov 'Kiaboyz'

Objava sadrži videozapis od nekoliko sekundi koji prikazuje automobil koji nekontrolirano juri ulicom. U opisu objave priložen je hashtag²⁸ 'kiaboyz'. Kiaboyz je grupa koja se sastoji od nekoliko adolescenata koji su svoju popularnost u SAD-u stekli objavom videozapisa u kojem objašnjavaju kako ukrasti automobil marke Kia pomoću odvijača i USB kabela te nazvali ovu radnju 'kiaboyz' izazovom. Objava je potaknula mnoge adolescente na sudjelovanje u opasnom izazovu koji uključuje krađu automobila marke Kia te bezobzirnu i opasnu vožnju gradom koja često završava sudarom i teškim ozljedama sudionika. Objavu je lajkalo preko 5 tisuća korisnika.

Iako sudionici izazova u objavi nisu prikazani i ne može se utvrditi njihova dob, objava je usprkos tome odabrana kao jedinica analize iz dva razloga: (1) izazov je osmislila grupa adolescenata i (2) starosna dob sudionika izazova na temelju raznovrsnih objava američkih portala najčešće se kreće u rasponu starosne dobi utvrđenoj za adolescenciju u ovome diplomskome radu²⁹.

Tablica 1 Broj i kategorizacija komentara za prvu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	34	Baš ste cool!	Ma, dečki, ludi ste! Bravo!
Nepodržavajući komentari	15	Imate li vi srca?	Male glupe c*****e.
Prijetnje	0		

²⁸ Hashtag je znak koji se na društvenim mrežama koristi za kategorizaciju sadržaja. Pretraživanjem pojmova označenim hashtagom korisnici dobivaju pristup svim javno objavljenim sadržajima koji spadaju toj kategoriji.

Primjer: #kiaboyz

²⁹ Primjer članka <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11360151/Pictured-Young-mom-14-died-trying-complete-TikTok-challenge.html>

Neutralni komentari	22	Podsjećate me na New Jersey Drive.	Kako?
Ukupan broj komentara	71		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da gotovo polovica (47,89%) komentara pripada kategoriji podržavajućih komentara. Kategoriji nepodržavajućih komentara pripada petina komentara (21,13%), dok kategoriji neutralnih komentara pripada trećina komentara (30,98%). Kategoriji prijetnji ne pripada nijedan komentar. Komentar s najvećim brojem lajkova (15) pripada kategoriji neutralnih komentara i glasi: „Zašto tako voze?“ Komentar je svrstan u kategoriju neutralnih komentara zbog toga što navedenim pitanjem nije vidljiv stav korisnika o ponašanju prikazanom u videozapisu, već traženje objašnjenja zbog čega sudionici u videozapisu na takav način voze automobil. Ostali komentari ove kategorije sadrže oznake drugih korisnika ili se odnose na opisivanje karakteristika automobila: „Iznenaduje me što su gume ostale pričvršćene na autu.“ U kategoriju podržavajućih komentara svrstani su komentari u kojima korisnici aktivno podržavaju izazov, a time i ponašanje prikazano u videozapisu: „Kiaboyz ekipo, poludi!“ Neki korisnici potiču još opasniju vožnju od vožnje prikazane u videu: „Ajde, malo jače zaokreni volan! Zakon ste!“ U kategoriji nepodržavajućih komentara korisnici iskazuju brigu za sudionike i sve moguće žrtve nesreća savjetujući im da ne sudjeluju u takvim izazovima: „Molim vas prestanite prije nego što netko pogine.“ Drugi komentari u ovoj kategoriji sadržavaju želje korisnika da svi sudionici ovog izazove završe u zatvoru: „Ljudi stvarno misle da je ovo cool? Zaslužujete svi u zatvor.“

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da je opisano ponašanje privuklo pozornost brojnih korisnika društvenih mreža (5 tisuća lajkova) i da prevladavaju komentari koji podržavaju opisano ponašanje.

4.3.1.2 Objava – Reper Lil' Pump konzumira droge u avionu

Objava u prvome dijelu videozapisa prikazuje dvadesetdvogodišnjeg repera Gazzya Fabia Garciju poznatijeg pod imenom Lil' Pump kako konzumira psilocibinske gljive ili tzv. 'čarobne gljive' u avionu. U drugome dijelu videozapisa prikazan je učinak droga na repera koji zamišljenog pogleda i otvorenih usta proizvodi neartikulirane zvukove. Objavu je lajkalo preko 5 tisuća korisnika.

Iako supstanca koju reper u videozapisu konzumira ne može sa sigurnošću biti identificirana, objava je odabrana kao jedinica analize iz razloga što korisnici mreže mogu pretpostaviti da se uistinu radi o konzumiranju droga te sukladno tome komentirati objavu.

Tablica 2 Broj i kategorizacija komentara za drugu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	45	Zašto vas je strah malo gljiva?	Ma još je trijezan. Gljive su hrana, ha-ha.
Nepodržavajući komentari	29	Mislio sam da je na duhovnom putovanju prema zrelosti.	C*****a potpuno nadrogiran.
Prijetnje	0		
Neutralni komentari	38	Lakirani nokat.	Tko?
Ukupan broj komentara	112		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da većina komentara (40,18%) pripada kategoriji podržavajućih komentara. Kategoriji nepodržavajućih komentara pripada četvrtina komentara (25,89%), a kategoriji neutralnih komentara pripada trećina komentara (33,93%). Kategoriji prijetnji ne pripada nijedan komentar. Komentar s

najvećim brojem lajkova (435) pripada kategoriji nepodržavajućih komentara i glasi: „Mislio sam da se otrijeznio nakon odvikavanja. Tužno.“ Vidljivo je kako je korisnik razočaran postupcima repera u videozapisu. Ostali komentari ove kategorije usmjereni su na osuđivanje zlouporabe droga: „Kada su zlouporaba droga i ovisnost postali popularni i cool?“ Jedan je korisnik istaknuo da se osjeća neugodno gledajući ovaj videozapis: „Osjećam se tjeskobno gledajući ovo.“ U kategoriju podržavajućih komentara svrstani su komentari u kojima korisnici umanjuju opasnosti korištenja droga: „Gljive i LSD su isti kao i trava. Ne računaju se ko' droge.“ Neki korisnici navode kako i sami koriste droge: „Ovo sam bio ja jučer prije spavanja.“ Nadalje, većina podržavajućih komentara opisuje ponašanje u videozapisu smiješnim i zabavnim: „Presmiješno! PLAČEM!“ U kategoriju neutralnih komentara svrstani su komentari koji opisuju izgled repera ili propituju zbog čega reper leti ekonomskom klasom ističući da je to sramotno. Neki korisnici iskazuju sumnju da je supstanca koju reper konzumira uistinu droga: „Nema šanse, to nisu gljive.“

Analiza komentara ove objave također upućuje na zaključak da je objava privukla pozornost mnogih korisnika društvenih mreža (5 tisuća lajkova) te da prevladavaju podržavajući komentari. Međutim, primjetna je znatna podrška nepodržavajućim komentarima (435 lajkova) što pokazuje da među korisnicima društvenih mreža postoje brojni protivnici opisanog ponašanja.

4.3.1.3 Objava – Stavovi Youtubera Maminja o obrazovanju

Objava prikazuje devetnaestogodišnjeg hrvatskog Youtubera Leu Alagića poznatijeg pod nadimkom Maminjo. Videozapis je isječak iz podcasta u kojem se Maminjo osvrće na riječi koje mu je uputila razrednica u srednjoj školi pri čemu je istaknula da je popustio u izvršavanju školskih obaveza. Maminjo iznosi svoje mišljenje te tvrdi da on nikada nije popustio, već je shvatio da dobre ocjene i nastavak obrazovanja nemaju veliki značaj u slučaju da netko želi biti financijski iznimno uspješan. Objavu je lajkalo preko 18 tisuća korisnika.

Objava je odabrana kao jedinica analize zbog toga što su izrečeni stavovi u videozapisu negativno usmjereni na nastavak obrazovanja i umanjuju vrijednost visokoškolskog obrazovanja.

Tablica 3 Broj i kategorizacija komentara za treću objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	13	Ispravno. Ne treba nikom škola.	Tako je!
Nepodržavajući komentari	94	Bez škole se ne može ništa.	Ako vas ovaj motivira, ima kod mene metaka jeftino.
Prijetnje	1	Ruke napuhane ću ti slomiti, majmune.	
Neutralni komentari	8	Nije ovo Amerika nego Balkan.	@amiiir.711
Ukupan broj komentara	116		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da većina komentara pripada kategoriji nepodržavajućih komentara (81,03%). Kategoriji podržavajućih komentara pripada sveukupno desetina komentara (11,20%), dok kategoriji neutralnih komentara pripada manje od desetine komentara (6,89%) Kategoriji prijetnji pripada jedan komentar (0.86%). Komentar s najvećim brojem lajkova (196) pripada kategoriji nepodržavajućih komentara i glasi: „Ovaj je veoma glup, a glava mu je toliko velika, ha-ha!“ Nadalje, neku su komentari ove kategorije usmjereni na vrijeđanje Maminja: „Ovaj jazavac ne zna ni rečenicu sastaviti.“ Ostatak komentara ističe važnost obrazovanja: „Totalna glupost. Želiš li da svijet ostane bez ljekarnika, učitelja i odvjetnika? Tko će te poslije liječiti ili braniti? Koga ćeš zvati?“ U kategoriji podržavajućih komentara ima najviše komentara u kojima se korisnici slažu s izjavom Maminja: „Tako je, buraz! Uporno nas uče kako da zaradimo pare, a nitko kako da napravimo pare. Ne daj da novac upravlja tobom, upravlja ti njime!“ Jedan korisnik ističe problematiku kupovanja obrazovanja i diploma: „Ima pravo. Danas svatko kupi diplomu i može raditi. Većina doktora završi kurs. I to ne samo doktori, već i pravnici i

učitelji.“ U kategoriji neutralnih komentara ističe se stav korisnika o mogućnostima i sposobnostima pojedinca za završetak visokog obrazovanja: „Ne može svatko završiti fakultet. To nije prevelika sramota.“ Drugi korisnik propituje nacionalnost Maminja s obzirom na korištene izraze i govor: „Ne kužim, jesi ti Srbin ili Hrvat? Koji je ovo jezik?“ Kategoriji prijetnji pripada jedan komentar i glasi: „Ruke napuhane ću ti slomiti, majmune.“

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da je objava privukla pozornost znatno većeg broja korisnika društvenih mreža u odnosu na prve dvije analizirane objave (18 tisuća lajkova). Međutim, iskazano je veliko nepodržavanje ponašanja opisanog u objavi, kako u samim komentarima, tako i u podršci nepodržavajućim komentarima (196 lajkova). Važno je uočiti da mnogi komentari vrijeđaju autora pogrđnim i neprihvatljivim izrazima, što samo po sebi upućuje na neprihvatljiv oblik komunikacije i ima obilježja problema u ponašanju.

4.3.1.4 Objava – Intervju Piersa Morgana s TikTok zvijezdom Mizzyem

Objava prikazuje intervju britanskog televizijskog voditelja Piersa Morgana s osamnestogodišnjom TikTok zvijezdom Bacari-Bronzeom O'Garrom poznatijim pod korisničkim imenom Mizzy. Mizzy je na društvenoj mreži postao popularan zbog mnogih kontroverznih i opasnih prankova čije su mete obično nepoznati prolaznici na ulici. U najpoznatije prankove koje je Mizzy izveo spadaju krađa psa u parku pretvarajući se da ga samo želi pogladiti, preskakanje preko glave nepoznatih osoba ako su pripadnici manjina³⁰ te postavljanje pitanja „Do you want to dye?“ prolaznicima na ulici upirući u njih boju u spreju i opravdavajući se da je u pitanju bila igra riječi 'die' i 'dye' koje u izgovoru slično zvuče. Mizzy je bio uhićen zbog pranka čiji je cilj bio nedozvoljeni ulazak u kuću nepoznate osobe. U intervjuu s Piersom Morganom Mizzy opravdava razloge vlastita ponašanja i objašnjava da su za to krivi teški životni uvjeti koje odbija navesti, no u istoj rečenici spominje da sve videozapise snima iz zabave. Nadalje, Mizzy optužuje Piersa Morgana za rasizam, na što Morgan odgovara da ga nije briga za boju kože TikTokera te ga naziva idiotom. Na to Mizzy uzvraća istom uvredom. Objava ima preko tisuću lajkova.

³⁰ U cijeloj verziji intervjuja Mizzy objašnjava da je cilj ovog popularnog pranka na TikToku bio odabrati pripadnika manjine na ulici i pokušati preskočiti preko njegove glave.

Objava je uzeta kao jedinica analize iz razloga što prikazuje kontroverznu ličnost koja svojim izjavama brani i opravdava neprimjereno ponašanje prisutno u sadržajima koje objavljuje na društvenoj mreži.

Tablica 4 Broj i kategorizacija komentara za četvrtu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	1	Ovi ljudi u komentarima ne kuže. Mizzy je j****o urnebesan	
Nepodržavajući komentari	86	Tipični crnac glumi žrtvu. Odvratno.	Potpuni kreten.
Prijetnje	0		
Neutralni komentari	7	Izgleda kao MJ.	BLM?
Ukupan broj komentara	94		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da većina komentara pripada kategoriji nepodržavajućih komentara (91,48%). Kategoriji neutralnih komentara pripada manje od desetine komentara (7,44%), dok kategoriji podržavajućih komentara pripada jedan komentara (1,06%). Kategoriji prijetnji ne pripada nijedan komentar. Komentar s najvećim brojem lajkova (47) pripada kategoriji nepodržavajućih komentara i glasi: „Uvijek ističu boju kože kada su u krivu i glume žrtve. NE! Samo si kreten.“ Većina komentara ove kategorije usmjerena je na vrijeđanje Mizzya pogrdnim nazivima: „Mali crv.“ Jedan korisnik ističe da su za njegovo ponašanje krivi roditelji jer ga nisu dovoljno tukli. Kategoriji podržavajućih komentara pripada samo jedan komentar kojim korisnik brani Mizzya i opravdava njegovo ponašanje: „Ovi ljudi u komentarima ne kuže. Mizzy je j****o urnebesan. Piers Morgan nije mogao

manipulirati intervjuom pa ga je ovaj sredio.“ U kategoriji neutralnih komentara nekoliko se korisnika dotiče spomenutog rasizma: „Zašto spominje rasizam?“ Ovi komentari svrstani su u grupu neutralnih komentara jer ne iskazuju stav o ponašanju Mizzya, već propituju način njegova razmišljanja. Ostatak neutralnih komentara čuđenjem ističe činjenicu da je Mizzy prikazan na televiziji: „Nema šanse da ga je Piers Morgan intervjuirao!“

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da je objava privukla manju pozornost korisnika društvenih mreža u odnosu na prethodne objave (tisuću lajkova). Međutim, prevladavaju nepodržavajući komentari koji su ujedno dobili veću podršku u usporedbi s podržavajućim komentarima (47 lajkova). Komentari ove objave također u mnogim situacijama vrijeđaju autora pogrđnim i neprihvatljivim izrazima, što jest činitelj rizika razvoja problema u ponašanju.

4.3.1.5 Objava – Tučnjava u školi

Objava prikazuje videozapis tučnjave u razredu. U videozapisu vidljivo je kako se učenica i učenik na početku međusobno vrijeđaju i izazivaju. Nakon razmjene nekoliko uvreda, učenica pljuje na učenika koji potom udara učenicu u glavu. Potom jedan učenik odvlači učenicu kako bi spriječio daljnji sukob, a nastavnica se postavlja između dvoje sukobljenih pri čemu i sama postaje žrtvom nekoliko udaraca. Vidljivo je i nekoliko drugih učenika koji se podrugljivo smiju sukobu. Okolnosti i razlozi zbog kojih je došlo do sukoba nisu poznati. Objava ima preko 90 tisuća pregleda i preko 5 tisuća lajkova.

Objava je odabrana kao jedinica analize jer prikazuje fizičko nasilje među adolescentima.

Tablica 5 Broj i kategorizacija komentara za prvu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	48	Kako li joj je samo vratio! Ha-ha!	Ovo smo ja i moj brat kad se tučemo, ha-ha!

Nepodržavajući komentari	46	Žao mi je nastavnice.	Kako su djetinjasti. Odrastite više.
Prijetnje	1	Ovaj lik je luzer. Prebit ću ga na mrtvo ime.	
Neutralni komentari	54	Zašto ju drži?	Ne mogu čuti što govore.
Ukupan broj komentara	149		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da je podrška komentatora ove objave vrlo neujednačena. Sve kategorije komentara zastupljene su na razini jedne trećine (neutralni komentari – 36,24; podržavajući komentari – 32,21%; nepodržavajući komentari – 30,08%). Kategoriji prijetnji pripada 1 komentar (0.67). Komentar s najvećim brojem lajkova (43) pripada kategoriji podržavajućih komentara i glasi: „ZASLUŽILA JE DA JU SE PREBIJE!“ Razlog zbog kojeg je komentar svrstan u kategoriju podržavajućih komentara krije se u činjenici da komentar potiče nasilje, a ne mirno razrješenje sukoba. Ostali komentari ove kategorije opravdavaju tučnjavu te većinom zauzimaju stranu učenika ističući da je ispravno postupio u sukobu: „Neka ju je prebio. Zašto ga je išla vrijeđati ako se ne zna obraniti?“ Jedan korisnik smatra udarce usmjerene nastavnici smiješnima: „LMAO, kako su počeli oboje udarati nastavnicu. Predobro!“ U kategoriju nepodržavajućih komentara svrstani su svi komentari koji osuđuju ponašanje barem jednog od sudionika tučnjave, a da pritom ne podržavaju nijednog: „Kako mu je mogla pljunuti u lice?“ Drugi komentari iskazuju sažaljenje nad nastavnicom koja je postala žrtvom nasilja: „Pogurnuo je nastavnicu. Neka se srami.“ U kategoriji neutralnih komentara svrstani su komentari koji ističu tekst napisan na majici učenice koji glasi 'slay'³¹ pritom ističući ironiju između značenja natpisa na majici i postupaka učenice. U kategoriju prijetnji svrstan je jedan komentar u kojem korisnik izravno prijeti učeniku da će ga pretući zato što je udario djevojku.

³¹ Izraz koji se koristi kada se želi nekoga pohvaliti za impresivno postignuće. Prijevod izvornog značenja riječi na hrvatski glasi 'zaklati'.

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da je objava privukla pozornost mnogih korisnika društvenih mreža (90 tisuća pregleda i više od 5 tisuća lajkova), ali je podrška opisanom ponašanju podijeljena. Komentari koji podržavaju opisano ponašanje dobili su više lajkova, a i u ovom slučaju nisu izostala vrijeđanja aktera objave.

4.3.2 Analiza komentara na TikTok

4.3.2.1 Objava – Izazov razbijanja artikala pred djelatnikom trgovine

Ova objava zamišljena je kao podvala čiji je glavni cilj pred djelatnikom neke trgovine potrgati zatraženi proizvod i snimiti djelatnikovu reakciju. U kratkom videozapisu koji traje 28 sekundi, vidljivo je kako autor objave isprobava slušalice pretvarajući se da testira njihovu fleksibilnost. Pitanjem djelatnika zašto prijatelj autora kamerom snima cijeli postupak, autor odgovara da u pitanju nije kamera već prijenosna konzola za videoigre i da se na njega ne treba obazirati. Na samome kraju videozapisa autor pred djelatnikom potrga slušalice uvjeravajući djelatnika da slušalice zapravo nisu potrgane iako je djelatnik jasno istaknuo i ukazao autoru na dio koji je očigledno potrgan.

Objava je odabrana kao jedinica analize jer prikazuje namjerno oštećivanje tuđeg materijalnog dobra iz zabave.

Tablica 6 Broj i kategorizacija komentara za šestu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	18	Smiješno	@official_jordan to smo mi!
Nepodržavajući komentari	0		
Prijetnje	0		
Neutralni komentari	30	Postao si popularan	Izgledaš kao Justin

		preko noći!	Bieber.
Ukupan broj komentara	48		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da većina komentara pripada kategoriji neutralnih komentara (62,50%). Ostatak komentara (37,50%) pripada kategoriji podržavajućih komentara, dok nijedan komentar ne pripada kategoriji nepodržavajućih komentara ni kategoriji prijetnji. Najveći broj lajkova (914 lajkova) dobio je komentar koji pripada kategoriji neutralnih komentara te glasi: „Smiješno je ako si platio slušalice.“ Navedeni komentar svrstan je u kategoriju neutralnih komentara zbog toga što korisnikovo podržavanje autorova ponašanja sadrži uvjet plaćanja potrganog proizvoda što u videozapisu nije prikazano. Iz tog razloga nije moguće utvrditi krajnji stav korisnika o objavi. Prisutna su još tri komentara u kojima korisnici autoru upućuju pitanje je li platio potrgane slušalice. Nadalje, ovoj kategoriji pripadaju i komentari u kojima korisnici označuju druge korisnike s ciljem da pogledaju sadržaj. Stav korisnika o objavi i razlog zbog kojeg objavu žele podijeliti s drugom osobom u tim komentarima nije poznat. U kategoriji podržavajućih komentara najviše je onih koji šalu i ponašanje autora označavaju kao izrazito smiješne često uz pomoć emotikona koji prikazuju smijeh. Jedan komentar opravdava autorovo ponašanje: „Svi komentari se brinu je li platio slušalice, LOL³². Opustite se, to je Walmart, mislim da imaju dovoljno love.“

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da prevladavaju neutralni komentari kojima je istovremeno dana znatna podrška (914 lajkova). Radi se o objavi koja je vrlo malo korisnika motivirala na komentiranje pa nije moguće suditi o podršci koju ponašanje opisano u objavi ima među adolescentima. Ipak, očekivalo bi se da namjerno uništavanje tuđe stvari u populaciji bude označeno kao neprihvatljivo jer je protivno društvenim i zakonskim normama.

³²Kratice koja se upotrebljava kao oznaka smijanja (laughing out loud) i pripada kategoriji internetskog slenga.

4.3.2.2 Objava – Najbolji trikovi za prepisivanje na testu

Autor ove objave daje svojim pratiteljima savjete kako neprimjetno prepisivati za vrijeme ispita u srednjoj školi. Objašnjava u kojoj se ruci i kako najbolje sakriva šalabahter te koja je pozicija u razredu najbolja za neprimjetno prepisivanje. Pritom savjetuje pratiteljima da prije ispita stoje pred vratima učionice kako bi pozdravili profesora i porazgovarali sa njime s ciljem ostvarivanja pozitivnog dojma. Autor objave objašnjava da na takav način profesor za vrijeme pisanja ispita ne usmjeruje pažnju na takvog učenika jer ga smatra učenikom za kojeg nije vjerojatno da će prepisivati za vrijeme ispita. Objavu je lajkalo preko 80 tisuća korisnika te je pregledana 630 tisuća, a dijeljena je 10 tisuća puta.

Objava je odabrana kao jedinica analize jer je usmjerena djeci i adolescentima pri čemu ih potiče na neprihvatljivo ponašanje u školskome kontekstu.

Tablica 7 Broj i kategorizacija komentara za sedmu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	226	Isprobat ću poslije odmora!	Problem je što će me sigurno tužiti budala s kojom sjedim.
Nepodržavajući komentari	8	Ili samo naučiš pa ne moraš prepisivati?	Ubij se.
Prijetnje	0		
Neutralni komentari	85	Tu ja sjedim!	Iz čega nisi imao 5 iz predmeta?
Ukupan broj komentara	319		

Analizom komentara ove objave vidljivo je da većina komentara pripada kategoriji podržavajućih komentara (70,84%). Kategoriji neutralnih komentara pripada četvrtina komentara (26,64%), a nepodržavajući komentari su vrlo rijetki (2,50%). Kategoriji prijetnji ne pripada nijedan komentar. Najveći broj lajkova ima komentar (553 lajkova) koji pripada kategoriji podržavajućih komentara i glasi: „I kada vam kažu da sklonite sve sa stola, nikada neće tražiti da sklonite maramice-šalabahtere. Uvijek ga imam u drugoj maramici, LOL. Prvu izvadim da 'ispušem nos'.“ Navedeni komentar svrstan je u kategoriju podržavajućih komentara jer se nadovezuje na savjete autora objave vlastitim iskustvom. Nadalje, u ovoj kategoriji ima najviše komentara koji autora objave potiču na objavljivanje sličnih sadržaja postavljanjem pitanja o tome kako pristupiti prepisivanju ako način provedbe ispita u njihovoj školi varira od načina opisanog u objavi (npr. „A šta ako nastavnica šeta po učionici?“). Ostali komentari ove kategorije uključuju zahvale autoru, komplimente ili pokazuju spremnost korisnika na ponašanje kakvo je opisano u objavi. U kategoriji neutralnih komentara prevladavaju izjave u kojima korisnici opisuju vlastita iskustva iz kojih se ne može zaključiti podržavaju li ponašanje autora ili ne (npr. „Mene su provalili tako.“). Nadalje, ovoj kategoriji pripadaju i komentari u kojima korisnici označuju druge korisnike s ciljem da pogledaju sadržaj ili pak sadrže pitanja upućena autoru (npr. „U koju si gimnaziju išao?“). Kategoriji nepodržavajućih komentara prisutne su uvrede (npr. „P***r, ha-ha“), psovke (npr. „J***š što si 4.80 kad si glup ko' k***c.“) ili osuđivanje ponašanja (npr. „Jadno uopće prepisivat.“).

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da je objava privukla puno veću pozornost mnogih korisnika društvenih mreža u odnosu na ostale analizirane objave (630 tisuća pregleda i 10 tisuća dijeljenja). Objavom prevladavaju podržavajući komentari kojima je dana znatna podrška (553 lajkova), što ukazuje na spremnost adolescenata na prakticiranje ponašanja opisanog u objavi.

4.3.2.3 Objava – Provala u kuću

Objava prikazuje grupu adolescenata ispred kuće njima nepoznate osobe. Sudionici objašnjavaju da će se okušati u izvršavanju popularnog Internet-izazova čija je svrha bez dopuštenja ući u kuću nepoznate osobe, zadržati se u kući nekoliko minuta te potom pobjeći. Ubrzo nakon objašnjenja izazova grupa adolescenata ulazi kroz

otključana vrata kuće i pozdravlja žensku osobu koja zbunjena i u panici u pomoć zove mušku osobu. Dozvani muškarac penje se stepenicama i istovremeno moli grupu adolescenata da napuste njihovu kuću. Muškarac nekoliko puta napominje da u kući žive djeca brinući se za njihovu sigurnost. Jedan od adolescenata koji drži kameru ignorira zamolbu muškarca, odlazi do dnevne sobe i sjedne na kauč. Nakon što ispruži noge te se nekoliko puta nasmije, odluči poslušati muškarca te na kraju videozapisa zajedno s grupom izlazi iz kuće.

Videozapis je izvorno objavljen na računu već spomenutog korisnika poznatog pod imenom Mizzy, no s obzirom na to da su njegov račun i objava obrisani, analizirana je objava drugog korisnika koji je ponovno objavio videozapis te u naslovu objave pitao svoje pratitelje je li ovakav tip izazova pretjeran i neprimjeren ili ne. Objavu je lajkalo preko 150 tisuća korisnika, pregledana je preko milijun puta te je dijeljena preko 20 tisuća puta.

Objava je odabrana kao jedinica analize jer prikazuje svjesne ilegalne postupke sudionika.

Tablica 8 Broj i kategorizacija komentara za osmu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	44	Nije li ovo isti lik koji je biciklom ulazio u dućane, ha-ha? Smiješno!	Wow, Mizzy!
Nepodržavajući komentari	641	Još uvijek je živ zbog toga što živi u Engleskoj.	Ovo nije ni cool ni smiješno.
Prijetnje	73	Molim te uđi u moju kuću da ti slomim vrat.	Zatvorio bih te u podrum da glumiš mog psa.

Neutralni komentari	139	Kuća je prelijepa!	Zamisli da ode u kuću Jefferya Dahmera.
Ukupan broj komentara	897		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da većina komentara pripada kategoriji nepodržavajućih komentara (71,46%). Kategoriji neutralnih komentara pripada sveukupno šestina komentara (15,49%), dok kategoriji podržavajućih komentara pripada vrlo malo komentara (4,90%). Kategoriji prijetnji pripada gotovo desetina komentara (8,13%). Najveći broj lajkova (1882) ima komentar koji pripada kategoriji nepodržavajućih komentara i glasi: „A da ga je netko ozlijedio ili upucao, onda bi ga svi mediji branili. Odvratno.“ Ova kategorija sadrži najviše komentara u kojima korisnici aktere nazivaju pogrđnim imenima (npr. idiot, budala) ili im predlažu da izazov pokušaju izvesti u SAD-u ističući 2. amandman koji američkim državljanima omogućuje legalno posjedovanje vatrenog oružja, čime sugeriraju da bi u SAD-u zbog takvog ponašanja bili upucani. S obzirom na to da sudionici u videozapisu imaju crnu boju kože, prisutni su i mnogi komentari obilježeni rasističkim stavovima i pogrđnim nazivima: „Odvratni migranti. Neka već jednom odu iz ove zemlje.“ Jedan korisnik istaknuo je pokret Black Lives Matter snažno osuđujući osobe koje podržavaju pokret zbog postupaka adolescenata u videozapisu. Ostatak nepodržavajućih komentara usmjeren je na iskazivanje zgražanja nad postupcima sudionika u videozapisu, iskazujući pritom brigu za obitelj čija je kuća bila meta izazova. Kategorija prijetnji sadrži komentare u kojima korisnici izazivaju sudionike da na sličan način probaju ući u njihovu kuću te pritom sugeriraju moguće posljedice u obliku fizičkog obračuna, ranjavanja vatrenim oružjem ili ubojstva: „Polako bih ti slomio obje ruke.“ ili „Uđi tako u moju kuću. Bit će ti to zadnji video.“ Jedan korisnik izravno je komentirao objavu ističući spremnost na nasilje u slučaju da u stvarnosti sretne sudionike videozapisa: „Ako ga ikad sretnem, bit će to zadnji dan njegova života.“ U kategoriju podržavajućih komentara svrstane su riječi podrške sudionicima: „OBOŽAVAM!!! Veliki lajk!“ Neki korisnici u ovoj kategoriji navode povijesne razloge pomoću kojih opravdavaju ponašanje, uspoređujući pritom ulazak u kuću bez dopuštenja s kolonizatorskom

poviješću Velike Britanije: „Bravo, dečki! Pokažite nepoštovanje ovim britanskim kolonizatorima! Neka vide kako je to dok ti netko bez dopuštenja uđe u kuću!“ Jedan korisnik komentirao je da oni koji osuđuju stavove sudionika ustvari rasno profiliraju: „Ne vidim problem, četiri crna mladića se zabavljaju. Ovo je rasno profiliranje. Da su u kuću ušle japanske školarke, svima bi bilo smiješno.“ Naposljetku, nekoliko korisnika podržalo je ponašanje sudionika te okrivilo žrtve izazova: „Zašto ljudi ostavljaju otključana ulazna vrata? Sami su si krivi, ovo je smiješno!“ Ostali korisnici navode da su reakcije na objavu preoštre i da se ipak radi o zabavnoj šali: „Moglo je biti puno gore. Smirite se ljudi, ovo je samo šala.“ U kategoriji neutralnih komentara pripadaju oznake korisnika drugih korisnika u kojima nije izražen stav o objavi: „@anna je li to taj o kojem si govorila?“ Drugi korisnici hvale izgled kuće ili ističu da su objavu vidjeli i na vijestima. Neki su korisnici u komentarima pokazali znatiželju o mogućim posljedicama za sudionike izazova: „Jesu li ga uhitili?“

Analiza komentara ove objave pokazuje da je objava privukla pozornost izuzetno velikog broja korisnika (milijun pregleda). Objavom prevladavaju nepodržavajući komentari kojima je dana znatna podrška (1882 lajkova) te kojima se autora objave vrijeđa rasističkim i pogrdnim nazivima. Prema tome, jasno je iskazano nepodržavanje ugrožavanja tuđe sigurnosti, ali i sklonost društveno neprihvatljivim i kažnjivim odgovorom na ista ili slična ponašanja (uvrede, prijetnje).

4.3.2.4 Objava – Kako ukrasti odjeću u trgovini

Autor ove objave daje svojim pratiteljima savjete kako ukrasti odjeću u trgovini. U videozapisu trajanja 34 sekunde autor u nekoliko koraka opisuje cijeli postupak. Autor objave kao prvi korak navodi odabir željenih artikala koji se namjeravaju ukrasti. Drugi korak uključuje odlazak u kabinu za presvlačenje. U trećem koraku autor daje uputu pratiteljima da jednostavno obuku odabranu odjeću, dok vlastitu ostave u kabini. Četvrti korak prikazuje autora kako maše zaposlenicima i izlazi iz dućana u ukradenoj odjeći. Objavu je lajkalo preko 70 tisuća korisnika, pregledana je preko 600 tisuća puta te je dijeljena preko 2 tisuće puta.

Objava je odabrana kao jedinica analize jer prikazuje i potiče krađu.

Tablica 9 Broj i kategorizacija komentara za devetu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	77	Ja zato nosim široku odjeću u koju lako sve uguram.	Snimi još!
Nepodržavajući komentari	61	Shvaćаш li ti da je ovo zločin?	Djeco, nemojte krasti!
Prijetnje	0		
Neutralni komentari	69	@karaliaa	Nisam znao da 7/11 ima kabine za presvlačenje.
Ukupan broj komentara	207		

Analiza komentara ove objave pokazuje podijeljenost komentatora u podršci opisanom ponašanju, uz blagu prednost podržavajućih komentara (37,19%). Kategoriji neutralnih komentara pripada trećina komentara (33,33%), a slična je zastupljenost i nepodržavajućih komentara (29,46%). Komentar s najviše lajkova (736) pripada kategoriji podržavajućih komentara i glasi: „Kako da obučem iPad? Pomoć!“ Komentar je svrstan u ovu kategoriju jer na humorističan način indirektno odobrava ponašanje prikazano u objavi. Radi se o postavljanju apsurdnog pitanja o tome kako ukrasti drugu vrstu proizvoda, što može biti poticaj na promišljanje o drugim načinima krađe. Ovoj kategoriji također pripadaju komentari u kojima korisnici autoru daju komplimente i hvale autorovu ideju te nekoliko komentara u kojima korisnici daju prijedloge kako poboljšati postupak krađe: „Ali sad ozbiljno, odeš u kabinu (po mogućnosti neurednu) i obučeš odjeću ispod svoje odjeće i skineš cijene.“ Nadalje, nekoliko korisnika ističe kako ih je autorova objava ohrabrila da i sami probaju nešto ukrasti u trgovini: „Jednom sam razmišljao da to učinim. Mislim da ću uskoro probati!“ Kategoriji nepodržavajućih

komentara svrstani su komentari u kojima korisnici nazivaju autora lopovom ili pak ističu da je ponašanje prikazano u videozapisu protuzakonito: „Ovo je primjer kako završiti u zatvoru.“ Kategoriji neutralnih komentara pripadaju komentari u kojima korisnici propituju autentičnost ove objave ističući da je autor platio odjeću prije nego je izašao iz trgovine: „Nema šanse, platio si i izašao van.“ Drugi korisnici ističu da ne razumiju zbog čega se prilikom izlaska iz trgovine nije upalio sigurnosni alarm: „Kako to da se sigurnosni alarm nije uključio kad si izašao iz trgovine?“ Kategoriji prijetnji ne pripada nijedan komentar.

Analiza komentara ove objave upućuje na zaključak da je objava privukla pozornost brojnih korisnika društvenih mreža (600 tisuća pregleda) te da podržavajući komentari imaju znatnu podršku korisnika (736 lajkova). Ipak, objavu podržava tek nešto više od trećine komentatora, što donekle neutralizira razinu prihvatanja ovog oblika problema u ponašanju među adolescentima.

4.3.2.5 Objava – Je li ovo moj Uber?

Na samome početku videozapisa autor objave objašnjava prank. Autor opisuje kako će ući u auto nepoznate osobe i pitati ju je li ona njegov Uber vozač. Videozapis dalje prikazuje kako vozač zaključava vrata automobila, otima autora i vozi ga do nekog nepoznatog mjesta gdje se sastaje s poznanikom. Dok vozač razgovara s poznanikom, autor izlazi iz automobila i bježi. Objavu je lajkalo preko 130 tisuća korisnika, pregledana je preko 840 tisuća puta te je dijeljena preko 4 tisuće puta.

Iako postoji mogućnost da je objava inscenirana, odabrana je kao jedinica analize jer prikazuje ponašanje koje u drugim okolnostima može biti uzrok mnogih negativnih posljedica za sudionike pranka.

Tablica 10 Broj i kategorizacija komentara za desetu objavu

	Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	Primjer 1	Primjer 2
Podržavajući komentari	83	Obožavam tvoj TikTok!	Ne mogu lagati, zvuči zabavno.
Nepodržavajući komentari	43	Ovo je vjerojatno najgluplji TikTok koji sam ikad pogledao.	Ma, što je ovo? Glupo.
Prijetnje	0		
Neutralni komentari	361	Ma ovo je lažno.	Zašto vozi takav auto?
Ukupan broj komentara	487		

Analizom komentara navedene objave vidljivo je da većina komentara pripada kategoriji neutralnih komentara (74,12%). Kategoriji podržavajućih komentara pripada manje od petine komentara (17,04%), dok kategoriji nepodržavajućih komentara

pripada manje od desetine komentara (8,82%). Komentar s najviše lajkova (234) pripada kategoriji nepodržavajućih komentara i glasi: „Zamislite da je ovo stvarno. To bi bilo jako strašno, ali nitko nije toliko glup da ulazi u auto nepoznate osobe.“ Ovoj kategoriji pripadaju komentari korisnika koji vrijeđaju stvaralačke sposobnosti autora ili izravno vrijeđaju autora: „Bolno za gledati. Baš si magarac.“ Ostatak komentara u ovoj kategoriji usmjeren je na savjetovanje ostalih korisnika da ne ulaze u automobile nepoznatih osoba: „Budite pametni i ne ulazite u aute stranaca.“ Kategoriji podržavajućih komentara većinom pripadaju kratki komentari napisani u obliku internetskog slenga (npr. LMAO³³) ili komentari koji potiču autora da objavi slični sadržaj: „Snimi još!“ Kategoriji neutralnih komentara pripadaju komentari kojima korisnici iskazuju svoju sumnju u stvarnost objave te ističu da je autor uz pomoć prijatelja sve odglumio: „To su ti sigurno prijatelji.“

Analiza komentara ove objave pokazuje da je objava privukla pozornost mnogih korisnika društvenih mreža (840 tisuće pregleda). Iako prevladavaju neutralni komentari, primjetna je podrška nepodržavajućim komentarima (234 lajkova) kojima korisnici drugim korisnicima savjetuju da ne prakticiraju takvo ponašanje.

Ukupan broj komentara analiziranih i kategoriziranih u istraživanju iznosi 2500. Ti su komentari prema objavama razvrstani kako je prikazano u tablici 11.

Tablica 11 Prikaz komentara prema objavama

Objava	Broj komentara	Prevladavajuća kategorija komentara
Provala u kuću	897	nepodržavajući komentari
Je li ovo moj Uber?	487	neutralni komentari
Najbolji trikovi za prepisivanje na testu	319	podržavajući komentari
Kako ukrasti odjeću u trgovini	207	podijeljeno
Tučnjava u školi	149	podijeljeno

³³ Kratica koja se koristi kao oznaka smijanja (laughing my a** off).

Stavovi Youtubera Maminja o obrazovanju	116	nepodržavajući komentari
Reper Lil' Pump konzumira droge u avionu	112	podržavajući komentari
Intervju Piersa Morgana s TikTok zvijezdom Mizzyem	94	nepodržavajući komentari
Izazov 'Kiaboyz'	71	podržavajući komentari
Izazov razbijanja artikala pred djelatnikom trgovine	48	neutralni komentari

Podaci prikazani u tablici 11 pokazuju da objave koje prikazuju probleme u ponašanju kod komentatora izazivaju različite razine podrške. Komentari najvećeg broja objava pretežno su neutralni, dok pretežno podržavajuće i nepodržavajuće komentare nalazimo kod jednakog broja objava (3)

Ukupno najveći broj komentara (1023) pripada kategoriji nepodržavajućih komentara. Drugi najveći broj komentara (813) zastupljen je u kategoriji neutralnih komentara. Treći najveći broj komentara (589) pripada kategoriji podržavajućih komentara, dok najmanji broj komentara (75) pripada kategoriji prijetnji (vidjeti tablicu 12).

Tablica 12 Ukupan broj komentara za svaku kategoriju

Kategorija komentara	Podržavajući komentari	Nepodržavajući komentari	Prijetnje	Neutralni komentari	Ukupan broj komentara
Ukupan broj komentara za svaku kategoriju	589	1023	75	813	2500

4.4 Rasprava rezultata istraživanja

Cilj istraživanja bio je odgovoriti na pitanje jesu li društvene mreže čimbenik rizika za razvoj problema u ponašanju adolescenata. Rezultati istraživanja upućuju na zaključak da društvene mreže jesu značajan socijalizacijski čimbenik adolescenata, ali ulogu čimbenika rizika za razvoj problema u ponašanju imaju ako je riječ o adolescentima koji su i inače skloni razvoju problema u ponašanju. Takav zaključak proizlazi iz analize razine podrške iskazane u komentarima različitih objava koje prikazuju probleme u ponašanju.

Iako mnogi komentari pripadaju kategoriji nepodržavajućih komentara, u njima korisnici autore objava ili same sudionike u objavama nazivaju pogrdnim i neprimjerenim izrazima. Neki komentari sadrže seksističke i rasističke stavove kojima se prikazani postupci i ponašanje obilježavaju kao neophodne karakteristike pripadnika određenih rasa ili skupina. Ovi komentari načelno osuđuju probleme u ponašanju, upućuju na korištenje neprimjerenih izraza i stil komunikacije koji se smatra neprihvatljivim pa iziskuje preventivne aktivnosti u cilju razvoja vještine asertivnog ponašanja adolescenata. U ovoj su kategoriji također izrečeni stavovi koji izravno osuđuju opisana ponašanja te komentari u kojima korisnici izravno ističu svoju želju da autor ili sudionici objave snose negativne posljedice. Vjerojatno se radi o korisnicima koji su internalizirali društveno prihvatljive vrijednosti i oblike ponašanja, a koji prema istraživanjima predstavljaju većinsku skupinu u populaciji adolescenata.

Neutralni komentari u pravilu daju objektivan opis izgleda autora ili sudionika, sadrže pitanja kojima korisnici traže objašnjenje objave ili su potpuno nerazumljivi. Iz sadržaja ove grupe komentara nije moguće suditi o podršci problemima u ponašanju opisanima u objavama. Ipak, u tim komentarima korisnici u pravilu označavaju druge korisnike navodeći ih da pogledaju objavu, što pridonosi populariziranju takvih vrsta objava pa upućuje na potrebu usmjeravanja adolescenata na odgovorno ponašanje i kritičko promišljanje o porukama i sustavima vrijednosti koje je poželjno, a koje je nepoželjno širiti u nekoj zajednici.

Nešto više od petine komentara u ovom istraživanju izravno podržava opisane probleme u ponašanju. Takvi komentari potiču autore ili sudionike objava na daljnje objavljivanje sličnih sadržaja ili pak ublažavaju štetnost i neprihvatljivost ponašanja

prisutnog u objavi. U dijelu komentara korisnici izdvajaju primjere ponašanja prikazanog u objavi iz vlastitog iskustva, podržavajući opisane postupke. Ranija istraživanja pokazala su da takvi komentari izravno doprinose popularizaciji takve vrste sadržaja, nastavku objavljivanja sličnih sadržaja i nastavku neprimjerenog ponašanja (Cookingham, 2015). Radi se o skupini adolescenata koji manifestiraju probleme u ponašanju prepoznatljivog u njihovom sustavu vrijednosti koji je suprotan društveno prihvaćenim vrijednostima i normama. Udio ovih komentara podudara se s udjelom adolescenata s problemima u ponašanju koji je utvrđen ranijim istraživanjima (Kuzman i sur. 2006). Visok udio ovih komentara upućuje na potrebu provedbe školskih preventivnih programa koji obuhvaćaju sva područja socijalno-emocionalnog učenja i usmjereni su na razvoj otpornosti adolescenata.

Prijetnje su komentarima najmanje zastupljene. Njima korisnici izravno prijetje autorima ili sudionicima objave nasiljem što svakako predstavlja probleme u ponašanju koji iziskuju intervenciju, odnosno individualan pedagoški rad s adolescentima radi usvajanja društveno prihvatljivih oblika iskazivanja nezadovoljstva.

Sumarno, rezultati ovog istraživanja posredno oslikavaju razmjerno nisku podršku problemima u ponašanju i visoku zastupljenost neprihvatljivih oblika komunikacije na društvenim mrežama.

Uzimajući u obzir Bronfenbrennerovu teoriju ekoloških sustava, sveukupnu rasprostranjenost društvenih mreža i njihovu prevladavajuću ulogu u životima adolescenata, prikladno je obilježiti društvene mreže kao dominantni okolišni faktor u mikrosustavu suvremenih adolescenata. Razlog tome krije se u svakodnevnom korištenju društvenih mreža koje otvaraju mogućnosti interakcije s vršnjacima, s obitelji i s primarnom okolinom njihova života te daju pristup neizmjereno velikoj količini sadržaja različitih tematika. Tim sadržajima pripada i pregršt problematičnih objava koje imaju status čimbenika rizika za razvoj problema u ponašanju adolescenata. Međutim, rezultati opravdavaju tezu da objave koje opisuju probleme u ponašanju adolescenata ohrabruju samo one adolescente koji već jesu u riziku za takvo ponašanje.

Zato je važno da pedagozi u provedbi školskih preventivnih programa pažnju usmjeravaju na virtualno ponašanje adolescenata te potiču kritičko razmišljanje adolescenata o sadržajima na Internetu kao dio socijalno-emocionalnog učenja.

5. Zaključak

Tehnološki razvoj i sve veća rasprostranjenost Interneta u 21. stoljeću snažno su utjecali na životne navike svakog pojedinca čiji se život kao posljedica ovih procesa, osim u fizičkome svijetu, u velikoj mjeri odvija i u virtualnome svijetu. Pristup virtualnome svijetu pojedincu omogućavaju društvene mreže njihovim brojnim značajkama među kojima se ističu kreiranje vlastitog korisničkog profila i interakcija s drugim korisnicima. Osim navedenih značajki, posebnost je virtualnog svijeta sloboda koja se pruža svakome pojedincu u kreiranju tog svijeta te prezentaciji samog sebe u njegovim okvirima. Prema tome, nije iznenađujuće što su društvene mreže, zbog slobode koje pružaju svojim korisnicima, izrazito privlačne suvremenim adolescentima čiji je život u tom prijelaznom razdoblju primarno usmjeren interakciji s vršnjacima i stjecanju što većeg stupnja autonomije. Nadalje, u razdoblju adolescencije karakteristična je i pojava problema u ponašanju na čiji razvoj utječu raznovrsni čimbenici koji u kontekstu Bronfenbrennerove teorije ekoloških sustava ovise o životnim okolnostima i okružju svakog pojedinca. Čimbenici koji su povezani s većom vjerojatnošću ostvarivanja negativnih ishoda nazivaju se čimbenicima rizika.

Ovo je istraživanje usmjereno na analizu komentiranja sadržaja objavljenih na društvenim mrežama koji opisuju probleme u ponašanju s ciljem odgovaranja na pitanje jesu li društvene mreže čimbenik rizika za razvoj problema u ponašanju adolescenata. Detaljnom analizom 2500 komentara korisnika Instagrama i TikToka te njihovim svrstavanjem u kategorije prijetnji, podržavajućih, nepodržavajućih i neutralnih komentara utvrđeno je da većina komentara pripada kategoriji nepodržavajućih komentara obilježenih korištenjem neprimjerenih izraza, dok ostatak komentara u ovoj kategoriji na primjeren način osuđuju opisana ponašanja. Drugi prema svojoj učestalosti jesu neutralni komentari primarno usmjereni dijeljenju opisanih sadržaja što pridonosi njihovom populariziranju. Na trećem mjestu nalaze se podržavajući komentari koji upućuju na postojanje problema u ponašanju samih komentatora. Na zadnjem mjestu

nalaze se komentari svrstani u kategoriju prijetnji koji predstavljaju probleme u ponašanju i iziskuju ciljanu interdisciplinarnu intervenciju. Rezultati istraživanja pokazuju razmjerno nisku podršku problemima u ponašanju i visoku zastupljenost neprihvatljivih oblika komunikacije na društvenim mrežama što ukazuje na to da objave koje opisuju probleme u ponašanju ohrabruju samo one adolescente koje već jesu u riziku za takvo ponašanje.

Iako je istraživanje pokazalo da društvene mreže ohrabruju samo one adolescente koji već jesu u riziku za takvo ponašanje, ono nije bilo u mogućnosti utvrditi kako niska razina podrške ostvarena visokim udjelom pogrdnih komentara i prijetnji utječe na same autore ili sudionike u objavama. Prema tome, buduća istraživanja trebala bi se fokusirati na ispitivanje utjecaja takve vrste komentara na samopercepciju i samorefleksiju autora ili sudionika u objavama.

Literatura

Akram, W., Kumar, R. (2017). A study on positive and negative effects of social media on society. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, 5(10), str. 351-354.

Anderson, K. E. (2020). Getting acquainted with social networks and apps: it is time to talk about TikTok. *Library hi tech news*, 37(4), str. 7-12.

Arthurs, J., Drakopoulou, S., Gandini, A. (2018). Researching youtube. *Convergence*, 24(1), str. 3-15.

Bahadur, K. S. (2021). A Brief Study On Negative Effects of Social Media On Youth. *Bayan College International Journal of Multidisciplinary Research*, 1(2), str. 1-17.

Bouillet, D. (2015). *Razvoj modela rane odgojno-obrazovne intervencije u osnovnoj školi: od ideje do evaluacije*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Bouillet, D. (2017). Zdravlje i rizična ponašanja suvremene generacije mladih. U: Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (ur.): *Generacija osujećenih: Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 319-346.

Bunders, D. J., Weerman, F. (2020). Social media and delinquency: Exploring the relation between online and offline interaction with friends and online and offline delinquency. *Kriminologie – Das Online-Journal*, 2(2), str. 283-309.

Buljan Flander, G., Prijatelj, K., Raguž, A., Čagalj Farkas, M. i Selak Bagarić, E. (2021). Rasprostranjenost i navike sekstinga kod djece srednjoškolske dobi u Hrvatskoj. *Napredak*, 162(1 - 2), str. 7-25.

Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), str. 77-101.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *International encyclopedia of education*, 3(2), str. 37-43.

- Brekalo, E. (2021). *Samopercepcija adolescenata o utjecaju društvenim mreža na promjene u ponašanju njihovih vršnjaka*. Diplomski rad. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija.
- Cajner Mraović, I., Gosarić, S. i Kikić, S. (2019). Povezanost školske klime s postupanjem učenika i razlozima za nepostupanje u situacijama nasilja na društvenim mrežama. *Napredak*, 160(3-4), str. 241-263.
- Car, S. (2013). Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagogijska istraživanja*, 10(2), str. 285-294.
- Carr, C. T., Hayes, R. T. (2015). Social Media: Defining, Developing, and Divining. *Atlantic Journal of Communication*, 23(1), str. 46-65.
- Cookingham, L. M., Ryan, G. L. (2015). The impact of social media on the sexual and social wellness of adolescents. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 28(1), str. 2-5.
- Crews, S. D., Bender, H., Cook, C. R., Gresham, F. M., Kern, L., Vanderwood, M. (2007). Risk and protective factors of emotional and/or behavioral disorders in children and adolescents: A mega-analytic synthesis. *Behavioral Disorders*, 32(2), str. 64-77.
- Deković, M. (1999). Risk and protective factors in the development of problem behavior during adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 28(6), str. 667-685.
- Frieiro Padin, P., González Rodríguez, R., Verde Diego, M. D. C., Vázquez Pérez, R. (2021). Social media and eating disorder psychopathology: A systematic review. *Cyberpsychology Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*.
- Frick, P. J. (2016). Current research on conduct disorder in children and adolescents. *South African Journal of Psychology*, 46(2), str. 160-174.
- Jerončić Tomić, I., Mulić, R., Milišić Jadrić, A. (2020). Utjecaj društvenih mreža na samopoštovanje i mentalno zdravlje mladih. *In medias res: časopis filozofije medija*, 9(17), str. 2649-2654.

- Kaur, S., Kaur, K., Verma, R. (2022). Impact of social media on mental health of adolescents. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, str. 779-783.
- Keles, B., McCrae, N., Grealish, A. (2020). A systematic review: the influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), str. 79-93.
- Klarin, M., Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), str. 243-262.
- Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jeđud Borić, I. (2011): Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade Republike Hrvatske.
- Kuzman, M., Pavić Šimetin, I., Pejnović Franelić, I. (2006). Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2001/2002. *Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb*.
- Livazović, G. (2018). *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Novak, M., Ferić, M., Kranželić, V., Mihić, J. (2019). Konceptualni pristupi pozitivnom razvoju adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(2), str. 155-184.
- Macuka, I. (2016). Emocionalni i ponašajni problemi mladih adolescenata – zastupljenost i rodne razlike. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(1), str. 65-86.
- Madden, M., Lenhart, A., Cortesi, S., Gasser, U., Duggan, M., Smith, A., Beaton, M. (2013). Teens, social media, and privacy. *Pew Research Center*, 21(1055), str. 2-86.
- Maglica, T., Džanko, P. (2016). Internalizirani problemi u ponašanju među splitskim srednjoškolcima. *Školski vjesnik*, 65(4), str. 559-585.
- Mak, K. (2020). YouTube regionalizacija Europe i položaj Hrvatske. *Međunarodne studije*, 10(1-2), str. 59-72.
- Meščić-Blažević, Lj. (2007). Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju adolescenata. *Pedagogijska istraživanja*, 4(2), str. 301-306.

Moffitt, T. E. (2015). Life-course-persistent versus adolescence-limited antisocial behavior. *Developmental Psychopathology: Volume Three: Risk, Disorder, and Adaptation*, str. 570-598.

Murray, C. (2003). Risk factors, protective factors, vulnerability, and resilience: A framework for understanding and supporting the adult transitions of youth with high-incidence disabilities. *Remedial and special education*, 24(1), str. 16-26.

O'Keeffe, G. S., Clarke-Pearson, K. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127(4), str. 800-804.

Ortiz-Ospina, E. (2019). The rise of social media [online]. Our World in Data. Dostupno na: <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media> [8. travnja 2023.]

Pintar, Ž. (2019). Poremećaji u ponašanju djece – oblici i uloga prevencije. *Acta Iadertina*, 16(1), str. 59-70.

Protić, D. (2020). Spolnost i adolescencija. *Nastavnička revija: Stručni časopis Škole za medicinske sestre Vinogradska*, 1(1), str. 21-39.

Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010). RIZIČNA PONAŠANJA ZAGREBAČKIH SREDNJOŠKOLACA – RAZLIKE S OBZIROM NA SPOL. *Odgojne znanosti*, 12 (1 (19)), str. 45-63.

Vidak, I. (2014). FACEBOOK, KOMUNIKACIJA 21.STOLJEĆA. *Praktični menadžment*, 5(1), str. 48-52.

Webstranice

About DataReportal. Dostupno na: <https://datareportal.com/about> [8. travnja 2023.]

About Instagram. Dostupno na: <https://about.instagram.com/about-us> [8. travnja 2023.]

About Meta. Dostupno na: <https://about.meta.com/company-info/> [8. travnja 2023.]

About TikTok. Dostupno na: <https://www.tiktok.com/about?lang=en> [9. travnja 2023.]

About YouTube. Dostupno na: <https://about.youtube/> [8. travnja 2023.]

About Whatsapp. Dostupno na: <https://www.whatsapp.com/about> [9. travnja 2023.]

Blue Whale: What is the truth behind an online 'suicide challenge? Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-46505722> [22. svibnja 2023.]

DataReportal: Facebook statistics and trends. Dostupno na: <https://datareportal.com/essential-facebook-stats> [8. travnja 2023.]

DataReportal: Global social media statistics. Dostupno na: <https://datareportal.com/social-media-users> [9. travnja 2023.]

DataReportal: Instagram statistics and trends. Dostupno na: <https://datareportal.com/essential-instagram-stats> [9. travnja 2023.]

DataReportal: TikTok statistics and trends. Dostupno na: <https://datareportal.com/essential-tiktok-stats?rq=TikTok> [9. travnja 2023.]

Facebook Help Centre. Dostupno na: <https://www.facebook.com/help> [8. travnja 2023]

How YouTube Works. Dostupno na: <https://www.youtube.com/howyoutubeworks/> [8. travnja 2023.]

Instagram Help Centre. Dostupno na: https://help.instagram.com/154475974694511/?helpref=hc_fnav [9. travnja 2023.]

Mental health of adolescents. Dostupno na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health> [21. svibnja 2023.]

The birth of the Web. Dostupno na: <https://www.home.cern/science/computing/birth-web> [5. travnja 2023.]

Urban Dictionary. Dostupno na: <https://www.urbandictionary.com/> [14. lipnja 2023.]

Young mom, 14, who was among four teens to die in horror crash after they stole and hotwired Kia car in TikTok 'Kia Challenge' before losing control. Dostupno na: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11360151/Pictured-Young-mom-14-died-trying-complete-TikTok-challenge.html> [8. lipnja 2023.]

YouTube Kids. Dostupno na: <https://www.youtube.com/kids/> [8. travnja 2023.]

YouTube Kids; Terms of Service. Dostupno na: <https://kids.youtube.com/t/terms> [8. travnja 2023.]

YouTube Pomoć; Pravila o zaštiti djece. Dostupno na: https://support.google.com/youtube/answer/2801999?hl=hr&ref_topic=9282679 [8. travnja 2023.]

WhatsApp Help Centre. Dostupno na: <https://faq.whatsapp.com/676672070766141> [9. travnja 2023.]